

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 10.01.2003
COM(2002) 779 τελικό

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

**Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την
Ευρώπη**

1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζεται η άποψη της Επιτροπής για το νέο πρότυπο επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση στη διευρυμένη ΕΕ στο πλαίσιο του φιλόδοξου στρατηγικού στόχου που καθορίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000. Έχοντας υπόψη τον εν λόγω στόχο, οι αρμόδιοι για την εκπαίδευση υπουργοί ενέκριναν το Φεβρουάριο του 2002 το *Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης*, συμπεριλαμβανομένου του στόχου 1.5: *Βέλτιστη χρήση των πόρων*¹

Η ανακοίνωση προσπαθεί επίσης να εξετάσει το θέμα των επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση από μία ευρεία προοπτική, δίνοντας προσοχή ιδιαίτερα στις διαστάσεις της έρευνας και της διά βίου μάθησης και στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Αρχίζει με τη διερεύνηση της αξίας και της συμβολής της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σε ό,τι αφορά ορισμένα βασικά στοιχεία της στρατηγικής της Λισσαβώνας, όπως η βιώσιμη ανάπτυξη ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα, η Ε&ΤΑ και η καινοτομία, η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας, η κοινωνική ένταξη και η δραστήρια συμμετοχή του πολίτη, καθώς και οι περιφερειακές πολιτικές. Το νέο πρότυπο επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θα διαμορφωθεί από παράγοντες όπως οι νέες απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης, η παγκοσμιοποίηση, η διεύρυνση της ΕΕ και οι μη ευνοϊκές δημογραφικές τάσεις. Δεδομένων των παραγόντων αυτών η πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι ακόμα μεγαλύτερη από αυτή που προβλέφθηκε στη Λισσαβόνα. Πολλές περιφέρειες και αρκετές χώρες της σημερινής και της μελλοντικής ΕΕ πρέπει να υπερβούν μαζικές προκλήσεις προκειμένου να μπορέσει η Ευρώπη να επιτύχει τους στόχους της Λισσαβώνας.

Όσον αφορά το γενικό επίπεδο χρηματοδότησης, η ΕΕ υποφέρει από ανεπαρκείς επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό. Δεν διαφαίνεται σαφής αυξητική τάση των *δημόσιων* δαπανών, ενώ υπάρχει σαφές έλλειμμα *ιδιωτικής* χρηματοδότησης σε βασικούς τομείς της οικονομίας της γνώσης, όπως η τριτοβάθμια εκπαίδευση, η εκπαίδευση των ενηλίκων και η συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση. Η διεύρυνση της ΕΕ είναι πιθανό να επιδεινώσει παρά να μειώσει τις ανεπάρκειες αυτές. Δεδομένων αυτών, η ανακοίνωση εκφράζει την ανησυχία της Επιτροπής σχετικά με την προοπτική της επίτευξης της «ουσιαστικής ετήσιας αύξησης των κατά κεφαλήν επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό» που ζητήθηκε στη Λισσαβόνα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι θα χρειαστούν νέες επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένων (ανάλογα με την κατάσταση των χωρών) στοχοθετημένων δημόσιων δαπανών και υψηλότερων ιδιωτικών επενδύσεων που θα συμπληρώνουν τη δημόσια χρηματοδότηση.

Σε ό,τι αφορά την ανάγκη για αποδοτικότερη χρήση των υφιστάμενων πόρων, το έγγραφο εξετάζει πρώτα το θέμα της αποδοτικής *διάθεσής* τους. Καθορίζει τις επενδυτικές προτεραιότητες στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης που προκύπτουν από τη «διαδικασία των στόχων», καθώς και από τη διά βίου μάθηση

¹ Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ευρώπη, έγγραφο του Συμβουλίου 6365/02, 2002. Ο στόχος 1.5 αντικατοπτρίζει επίσης την ανάγκη για «επαρκή παροχή πόρων», που καθορίζεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής «Η πραγμάτωση της ευρωπαϊκής περιοχής διά βίου μάθησης». 2001.

και την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Στη συνέχεια εντοπίζει ορισμένες κοινές ενδείξεις μη αποδοτικών επενδύσεων (υψηλά ποσοστά αποτυχίας, εγκατάλειψη του σχολείου και ανεργίας των αποφοίτων, υπερβολικά μεγάλη διάρκεια σπουδών, χαμηλά επίπεδα επιδόσεων) και τις πιθανές αιτίες τους, με σκοπό να παροτρύνουν τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν τους παράγοντες αυτούς και να υπολογίσουν το αυξημένο κόστους τους. Υπογραμμίζονται επίσης η ανάγκη για αποτελεσματική *διαχείριση* των πόρων (μέσω εκπαιδευτικής αποκέντρωσης, συμπράξεων και καλύτερου συντονισμού), καθώς και ο απαραίτητος ρόλος των εθνικών και ευρωπαϊκών κριτηρίων αναφοράς.

Τέλος, η ανακοίνωση επισημαίνει ότι οι επενδύσεις μπορούν να είναι απόλυτα αποδοτικές μόνον εάν ενταχθούν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Σημαντικές μεταρρυθμίσεις, που ορισμένες φορές παρουσιάζουν μεγάλη καθυστέρηση, σε βασικούς τομείς όπως η ανανέωση του διδακτικού περιεχομένου, η εξασφάλιση της ποιότητας και η αναγνώριση των τίτλων, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για αποτελεσματικές επενδύσεις. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν μπορούν να αναπτύξουν πλήρως το δυναμικό τους εάν σχεδιαστούν για ένα αποκλειστικά εθνικό πλαίσιο, αγνοώντας το ευρύτερο, νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Οι επενδυτές - κράτη, περιφέρειες, επιχειρήσεις ή ιδιώτες - που θα αποτύχουν να αναγνωρίσουν την ευρωπαϊκή διάσταση των αποφάσεων για επενδύσεις στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση θα θέσουν εαυτούς σε μειονεκτική θέση και θα μειώσουν την αποτελεσματικότητα των επενδύσεων τους.

Στα Συμπεράσματα επισημαίνεται ότι οι υψηλές προσδοκίες για τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που καθορίστηκαν από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων είναι απόλυτα δικαιολογημένες. Η επίτευξη των στόχων που έχουν συμφωνηθεί όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση θα είναι καθοριστικές για την επιτυχία της γενικότερης στρατηγικής της Λισσαβώνας. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν το υψηλό επίπεδο δημόσιων επενδύσεων που απαιτούνται από το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο², να συνάψουν εταιρικές σχέσεις και να δημιουργήσουν κίνητρα για περισσότερες και συνεχείς επενδύσεις εκ μέρους των επιχειρήσεων και των ιδιωτών, να εστιάσουν τη χρηματοδότηση σε περιοχές που είναι πιο πιθανό να αποδώσουν αποτελέσματα βέλτιστης ποιότητας και να πραγματοποιήσουν τις μεταρρυθμίσεις όσον αφορά το περιεχόμενο, την ποιότητα και την αναγνώριση προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την αποδοτικότητά τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου που καθόρισαν τα κράτη μέλη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα προκειμένου να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία (και κοινωνία) της γνώσης στην υφήλιο. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων, στα διαδοχικά εαρινά Ευρωπαϊκά Συμβούλια στη Λισσαβόνα (2000), στη Στοκχόλμη (2001) και στη Βαρκελώνη (2002) επιβεβαίωσαν το ρόλο και τη σημασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης και καθόρισαν προτεραιότητες για από κοινού δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

² Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα, συμπεράσματα της προεδρίας, παράγραφος 24.

Για να εκπληρωθεί ο ρόλος αυτός, όχι μόνον πρέπει να επενδυθούν επαρκείς πόροι στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών, αλλά οι πόροι αυτοί πρέπει να είναι στοχοθετημένοι και η διαχείρισή τους να είναι η αποδοτικότερη δυνατή. Η νέα εστίαση σε θέματα που αφορούν την πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο δημιουργεί ένα νέο πλαίσιο για την εξέταση των θεμάτων που σχετίζονται με την αποδοτικότητα των επενδύσεων. Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται σε οικονομική και εκπαιδευτική έρευνα, καθώς και σε άμεσες επαφές με ενδιαφερομένους από το χώρο της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Σκοπός της είναι να καταθέσει την άποψη της Επιτροπής και να δρομολογήσει συζήτηση σχετικά με τα βασικά θέματα που αφορούν τις επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση στη σημερινή και στη διευρυμένη ΕΕ, στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της διαδικασίας των στόχων και της ανακοίνωσης για τη διά βίου μάθηση - καθώς και στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Ειδικότερα, οι κύριοι στόχοι της είναι οι εξής:

- να αναλύσει τις συνέπειες που έχει για την εκπαίδευση και την κατάρτιση η έκκληση που απηύθυνε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα για ουσιαστική ετήσια αύξηση των κατά κεφαλήν επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό³
- να αποσαφηνίσει τους νέους ρόλους και τις νέες αρμοδιότητες των κρατών μελών και των υποψήφιων χωρών όσον αφορά την εξασφάλιση της πλήρους αξιοποίησης του ρόλου της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας.
- να σκιαγραφήσει τα κύρια συστατικά και τους κύριους παράγοντες της επιτυχίας του νέου προτύπου επενδύσεων για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στη σημερινή και στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση,
- να υποστηρίξει τα κράτη μέλη και τις υποψήφιες χώρες στις προσπάθειές τους να αναπτύξουν στρατηγικές διά βίου μάθησης και δομικές μεταρρυθμίσεις στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισής τους και να τις ενθαρρύνει να επανεξετάσουν τα επίπεδα και τις προτεραιότητες των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό.
- να προετοιμάσει το έδαφος για την κοινή έκθεση της Επιτροπής και του Συμβουλίου στο εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2004 σχετικά με την πρόοδο που θα σημειωθεί όσον αφορά την επίτευξη των κοινών στόχων, κυρίως του στόχου 1.5.

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΤΟΧΟΥ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΩΝΑΣ

3.1. Η έκκληση για ουσιαστική αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό

Το Μάρτιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα καθόρισε για την ΕΕ το φιλόδοξο στρατηγικό στόχο να γίνει έως το 2010 «η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη

³ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα, συμπεράσματα της προεδρίας, παράγραφος 26.

κοινωνική συνοχή». Αναγνωρίζοντας ότι η Ένωση αντιμετώπισε «μεγάλες αλλαγές που προέκυψαν από την παγκοσμιοποίηση και την οικονομία της γνώσης», το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι αυτό θα απαιτούσε όχι μόνον «μια ριζική μεταμόρφωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, αλλά και ένα πρόγραμμα πρόκληση για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής πρόνοιας και των εκπαιδευτικών συστημάτων». Ζήτησε επίσης «γενικότερο προβληματισμό σχετικά με τους συγκεκριμένους στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων» και «ουσιαστική ετήσια αύξηση των κατά κεφαλήν επενδύσεων σε ανθρώπινο δυναμικό». Επισήμανε ότι το μέλλον της ευρωπαϊκής οικονομίας (και κοινωνίας) θα εξαρτηθεί από τις δεξιότητες των πολιτών της και ότι αυτές με τη σειρά τους απαιτούν συνεχή ενημέρωση που αποτελεί χαρακτηριστικά των κοινωνιών της γνώσης. Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Φέιρα τον Ιούνιο του 2000 ζήτησε από τα κράτη μέλη να αναπτύξουν και να υλοποιήσουν συνεκτικές και ολοκληρωμένες στρατηγικές για τη διά βίου μάθηση.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη το 2001 συμφώνησε ότι πρέπει να συνεχιστούν οι εργασίες για την κατάρτιση ενός προγράμματος εργασίας που θα περιστρέφεται γύρω από την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα, τη διευκόλυνση της πρόσβασης και το άνοιγμα στον κόσμο των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Επεσήμανε ότι οι εργασίες πρέπει να πραγματοποιούνται «στο πλαίσιο της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού και σε διεθνή προοπτική» και ότι πρέπει να συμμετέχουν οι υποψήφιας χώρες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη το Μάρτιο του 2002 εξέφρασε την ικανοποίησή του για το *λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης*, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυμένης φιλοδοξίας να καταστεί η Ευρώπη «παγκοσμίως σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα και την αξία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης που παρέχει και ο πιο ελκυστικός προορισμός για τους σπουδαστές, τους επιστήμονες και τους ερευνητές από άλλες περιοχές του κόσμου». ⁴ Όπως περιγράφεται παραπάνω, το εν λόγω πρόγραμμα εργασίας συμπεριλαμβάνει τον ειδικό στόχο «βέλτιστη χρήση των πόρων», που βασίζεται στην έκκληση του Συμβουλίου της Λισσαβώνας για αυξημένες επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό και στην ανάγκη που περιγράφεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής για τη διά βίου μάθηση όσον αφορά την παροχή επαρκών πόρων για τη διά βίου μάθηση στην κοινωνία της γνώσης ⁵ Ο στόχος αυτός εστιάζεται στην «αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό εξασφαλίζοντας παράλληλα δίκαιη και πραγματική κατανομή των διαθέσιμων μέσων» και αναφέρεται στις συνολικές επενδύσεις, δηλ., τόσο σε αυτές που προέρχονται από τις δημόσιες αρχές όσο και σε αυτές που προέρχονται από ιδιωτικές επιχειρήσεις και ιδιώτες. Δεδομένου των ισχυρών δεσμών συνεργασίας μεταξύ εκπαίδευσης και έρευνας, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη καθορίζει επίσης έναν ανάλογο στόχο για την έρευνα, δηλαδή να αυξηθούν οι συνολικές δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη ώστε να προσεγγίσουν το 3 % του ΑΕΠ έως το 2010 και να αυξηθεί το ποσοστό των δαπανών που χρηματοδοτούνται από επιχειρήσεις στα 2/3 ⁶.

⁴ Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, οπ π

⁵ Πραγμάτωση της ευρωπαϊκής περιοχής διά βίου μάθησης, ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2001.

⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη, συμπεράσματα της προεδρίας, παράγραφος 47.

3.2. Η αξία της εκπαίδευσης/κατάρτισης για το στόχο της Λισσαβώνας

Κατά την έγκριση του προγράμματος εργασίας για τους στόχους, το Συμβούλιο (Παιδείας) και η Επιτροπή υπογράμμισαν ότι το να αναδειχθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ηγετική οικονομία της γνώσης παγκοσμίως θα είναι δυνατόν μόνον εάν η εκπαίδευση και η κατάρτιση λειτουργήσουν ως παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης, έρευνας και καινοτομίας, ανταγωνιστικότητας, βιώσιμης απασχόλησης, και κοινωνικής ένταξης και δραστήριας συμμετοχής του πολίτη. Οι αρμόδιοι για την εκπαίδευση και την κατάρτιση υπουργοί αναγνώρισαν την ευθύνη τους στην εν λόγω διαδικασία και επαναβεβαίωσαν την αποφασιστικότητά τους να ανταποκριθούν στην πρόκληση. Το ίδιο μήνυμα απέστειλε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη το 2002⁷.

Η συμβολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην επίτευξη έως το 2010 του στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας θα είναι ιδιαίτερα σημαντική στους ακόλουθους τομείς.

- Μεγέθυνση

Η συμβολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στη μεγέθυνση έχει αναγνωρισθεί ευρύτατα και εκτιμάται ότι οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση παράγουν ποσοστά απόδοσης για τους ιδιώτες (ιδιωτική απόδοση) και για την κοινωνία (κοινωνική απόδοση) συγκρίσιμα με αυτά των επενδύσεων σε φυσικό κεφάλαιο.⁸ Το αυξανόμενο μερίδιο των υπηρεσιών στην οικονομία, ο ρυθμός της τεχνολογικής αλλαγής, η αυξανόμενη αναλογία γνώσεων/πληροφορίας στην αξία της παραγωγής, καθώς και η κλίμακα της οικονομικής και κοινωνικής αναδιάρθρωσης ενισχύουν τα επιχειρήματα υπέρ τέτοιων επενδύσεων. Πρόσφατη έκθεση που συντάχθηκε για λογαριασμό της Επιτροπής⁹ συμπεραίνει ότι οι επενδύσεις στο «ανθρώπινο κεφάλαιο» συμβάλουν σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας και αποτελούν ελκυστική επένδυση σε σχέση με εναλλακτικές δαπάνες, τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Σε κοινωνικό επίπεδο υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο είναι υπεύθυνες για μεγάλο μέρος της συνολικής αύξησης της παραγωγικότητας. Μια εκτίμηση για τις χώρες του ΟΟΣΑ είναι ότι η αύξηση κατά ένα έτος του μέσου επιπέδου σπουδών αυξάνει την οικονομική ανάπτυξη κατά περίπου 5 % αμέσως και κατά επιπλέον ποσοστό 2.5 % μακροπρόθεσμα.¹⁰ Ο ΟΟΣΑ διαπίστωσε επίσης ότι η βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου είχε ως αποτέλεσμα σε αρκετές χώρες της ΕΕ αύξηση της ετήσιας ανάπτυξης κατά μισή τουλάχιστον ποσοστιαία μονάδα κατά τη δεκαετία του 1990 σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία.¹¹

- Ανταγωνιστικότητα και δυναμισμός

Η ανταγωνιστικότητα και ο δυναμισμός είναι δύο πτυχές στις οποίες η ΕΕ σήμερα υστερεί των Ηνωμένων Πολιτειών. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση πρέπει να

⁷ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη, συμπεράσματα της προεδρίας, παράγραφος 33 έως 43.

⁸ Returns to investment in education: a further update, Ψαχαρόπουλος και Πατρινός, Παγκόσμια Τράπεζα 2002

⁹ De la Fuente and Ciccone, 'Human capital in a global and knowledge-based economy, τελική έκθεση για τη ΓΔ Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2002.

¹⁰ De la Fuente and Ciccone, ο.π.

¹¹ Education at a glance, ΟΟΣΑ, 2002

διαδραματίσουν αποτελεσματικό ρόλο στην προσέλκυση και στη διατήρηση ταλέντων στην Ευρώπη. Το άνοιγμα της ψαλίδας όσον αφορά την παραγωγικότητα μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ εξακολουθεί να διευρύνεται. Για την αναστροφή της τάσης αυτής απαιτούνται επενδύσεις όχι μόνον στην έρευνα και την ανάπτυξη και στις ΤΠΕ αλλά και στην «ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου». Υπάρχουν στοιχεία ότι οι λόγοι για τις ανεπαρκείς επιδόσεις της Ευρώπης στον τομέα αυτό υπερβαίνουν ορισμένες εμφανείς αναντιστοιχίες μεταξύ απόκτησης δεξιοτήτων και αναγκών. Έχουν τις βαθύτερες ρίζες τους στο ανεπαρκές εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Η ΕΕ χρειάστηκε πολλά χρόνια για να αυξήσει τη μέση διάρκεια σχολικής φοίτησης από το 70 % του επιπέδου των ΗΠΑ το 1971 στο 87 % το 1999¹². Η εκροή ατόμων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης από την Ευρώπη κυρίως προς τις ΗΠΑ συνεχίζεται, ιδιαίτερα στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας και η ΕΕ θα επενδύσει 1.6 δις ευρώ μέσω του έκτου προγράμματος πλαισίου για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη. Η εκπαίδευση συμβάλλει επίσης στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, τόσο με την καλλιέργεια της αντίληψης ότι η αυτοαπασχόληση αποτελεί επαγγελματική επιλογή όσο και με την ανάπτυξη των κατάλληλων δεξιοτήτων¹³.

- **Οικονομία και κοινωνία της γνώσης**

Είναι πασίγνωστο ότι η κλίμακα και η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν σημαντικούς καθοριστικούς παράγοντες τόσο για τη δημιουργία νέων γνώσεων όσο και για τη διάδοσή τους. Βασικοί παράγοντες είναι η παροχή επαρκούς αριθμού νέων επιστημόνων και μηχανικών, η ενίσχυση της έρευνας σε πανεπιστημιακό επίπεδο και η συνεχής ενημέρωση του επιστημονικού εργατικού δυναμικού, καθώς και το συνολικό εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας και η ένταξη των δραστηριοτήτων διά βίου μάθησης¹⁴. Η εκπαίδευση διαδραματίζει επίσης βασικό ρόλο στην προώθηση των τεχνολογικών αλλαγών και στη διάδοση της τεχνολογίας¹⁵ κατά τη μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης. Ο κλάδος της γνώσης εξαρτάται από την ικανότητα της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα των πανεπιστημίων, να προμηθεύουν τον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας με επαρκή αριθμό ατόμων ειδικευμένων στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας¹⁶. Επιπλέον, ενώ η καινοτομία απαιτεί δραστηριότητες έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, εξαρτάται επίσης από την ικανότητα των κοινωνικών εταίρων η εξασφάλιση ενός εν γένει καλά εκπαιδευμένου και δημιουργικού εργατικού δυναμικού που θα την τονώσει, θα τη χρησιμοποιήσει και θα την υποστηρίξει.

- **Περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας**

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα ζήτησε «περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας», έθεσε στόχους όσον αφορά την απασχόληση¹⁷ και υπογράμμισε το ρόλο των κοινωνικών εταίρων για την επίτευξή τους. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση

¹² Έκθεση του 2002 για την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2002.

¹³ Entrepreneurship in Europe, πράσινο βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2002

¹⁴ Πίνακας αποτελεσμάτων 2001, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2002.

¹⁵ De la Fuente and Ciccone, ο.π.π.

¹⁶ Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, COM(2002)72 τελικό - σημείο 2

¹⁷ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα, συμπεράσματα της προεδρίας, παράγραφοι 28 και 29.

συμβάλλουν στο σκοπό αυτό ποικιλοτρόπως. Υπάρχουν πολύ σαφή στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το επίπεδο σπουδών αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα που καθορίζει το ατομικό εισόδημα και τη θέση του ατόμου στην αγορά εργασίας. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι ένα επιπλέον έτος φοίτησης στο σχολείο αυξάνει τις ατομικές αποδοχές κατά περίπου 6.5% σε όλη την Ευρώπη και κατά ποσοστό έως και 9 % στις χώρες με λιγότερο συμπιεσμένη μισθολογική δομή. Όσον αφορά τη θετική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αποδοχών, η ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί το σημείο καμπής πέρα από το οποίο κάθε επιπλέον εκπαίδευση επιφέρει ιδιαίτερα σημαντική αύξηση της αμοιβής¹⁸. Από άλλα στοιχεία προκύπτει επίσης ότι τα ποσοστά ανεργίας μειώνονται όσο μεγαλύτερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο, μειώνοντας άρα και οι σχετικές κοινωνικές δαπάνες. Είναι επίσης σαφές ότι το ποσοστό απασχόλησης αυξάνεται ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο που έχει επιτευχθεί¹⁹, ακόμα και στην ομάδα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, γεγονός που είναι ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένου του χαμηλού ποσοστού απασχόλησης αυτής της ηλικιακής ομάδας στην ΕΕ και τον ταχέως γηράσκοντα πληθυσμό μας. Το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ των φύλων όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση και την σταδιοδρομία εξακολουθεί να υφίσταται και αυξάνεται με την ηλικία· η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις κοινοτικές πολιτικές δύναται να κινητοποιήσει προς όφελος της Ευρώπης σημαντικό εργατικό δυναμικό με όλο και υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Η αύξηση της ποιότητας της εργασίας συμβάλλει στην αύξηση της απασχόλησης, της παραγωγικότητας και της κοινωνικής συνοχής. Δύο σημαντικές διαστάσεις της ποιότητας της εργασίας είναι η κατάρτιση (που φαίνεται να έχει θετικό αντίκτυπο ιδιαίτερα στην παραγωγικότητα) και η κινητικότητα (που απαιτεί την άρση των φραγμών μέσα στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας· βλ. τμήμα 6.2).

- **Κοινωνική ένταξη και δραστήρια συμμετοχή του πολίτη**

Με την όλο και μεγαλύτερη επιβράβευση των δεξιοτήτων, η πόλωση μεταξύ των *γνωστικά πλούσιων* και των *γνωστικά φτωχών* επιβαρύνει την οικονομική και την κοινωνική συνοχή. Η πρόσβαση σε κατάρτιση που θα χρηματοδοτείται από τον εργοδότη συχνά περιορίζεται σε όσους διαθέτουν ήδη επαρκή προσόντα και ορισμένες ομάδες εγκλωβίζονται στην κατώτερη βαθμίδα της αγοράς εργασίας. Μια σημαντική πρόκληση είναι η προαγωγή της διά βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης ούτως ώστε οι αλλαγές και η αναδιάρθρωση της οικονομίας να μην έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή. Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της πρόσφατης έρευνας για την εκπαίδευση είναι ότι η επένδυση στα άτομα αποτελεί τόσο παράγοντα ανάπτυξης, ιδιαίτερα στο σημερινό πλαίσιο της ταχείας τεχνολογικής μεταβολής, όσο και βασικό εργαλείο για την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης²⁰. Αυτό επιβεβαιώνεται από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της μελέτης PISA (Πρόγραμμα για τη Διεθνή Αξιολόγηση των Μαθητών), που δείχνει ότι ορισμένες από τις χώρες με τις υψηλότερες μέσες επιδόσεις εμφάνιζαν επίσης τα χαμηλότερα επίπεδα ανισοτήτων μεταξύ ατόμων και σχολείων²¹: με άλλα λόγια η βελτίωση της ποιότητας δεν συνεπάγεται περιορισμό των ευκαιριών, αλλά μάλλον το αντίθετο. Από άλλη μελέτη προκύπτει ότι η αύξηση κατά 1 % της μερίδας του

¹⁸ Education at a glance, ΟΟΣΑ, 2002

¹⁹ Eurostat, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, παρατίθεται στο σχέδιο δράσης για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, ανακοίνωση της Επιτροπής, COM (2002), 72

²⁰ De la Fuente and Ciccone, ο.π.

²¹ PISA, ΟΟΣΑ, 2002

εργατικού δυναμικού που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αυξάνει κατά 6% τη μερίδα εισοδήματος των φτωχότερων δύο πέμπτων και έως και 15 % τη μερίδα εισοδήματος των φτωχότερων τριών πέμπτων,, συμβάλλοντας σε μεγαλύτερη εισοδηματική ισότητα²². Τα ποσοστά αυτά αντανακλούν επίσης το γεγονός ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση παράγουν κοινωνικά και οικονομικά οφέλη καλλιεργώντας τις προσωπικές και τις πολιτικές καθώς και τις επαγγελματικές ικανότητες. Η εκπαίδευση που αποβλέπει στη δραστήρια συμμετοχή του πολίτη ενέχει τη δυνατότητα να αυξήσει το επίπεδο της κοινωνικής και της πολιτικής ευθύνης στην κοινωνία των πολιτών και στο χώρο εργασίας.

- Περιφερειακές πολιτικές

Η υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο των περιφερειακών πολιτικών, ως εργαλείο για τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ περισσότερο και λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών με την παροχή του ανθρώπινου δυναμικού που απαιτείται για την οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη. Η περιφερειακή και η τοπική διάσταση της μάθησης επισημάνθηκε ως ένας από τους έξι βασικούς άξονες των στρατηγικών για τη διά βίου μάθηση στην Ευρώπη και η κίνηση των πόλεων και των περιφερειών της μάθησης δείχνει το καθοριστικό χαρακτήρα που έχουν αποκτήσει η τοπική και περιφερειακή απασχόληση και ανάπτυξη. Καθώς οι περιφερειακές ανισότητες είναι σίγουρο ότι θα αυξηθούν κατά την περίοδο μετά τη διεύρυνση, ο ρόλος αυτός θα μπορούσε να αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία κατά τα προσεχή έτη. Το σχέδιο δράσης της Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα έχει ήδη ζητήσει να δοθεί προσοχή στην αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό που απαιτούνται στις περιφέρειες που υστερούν²³.

3.3. Ένα νέο πρότυπο επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

Πολλές περιφέρειες, ακόμα και χώρες, της σημερινής ΕΕ, καθώς και όλες οι υποψήφιες χώρες, βρίσκονται αντιμέτωπες με τεράστιες προκλήσεις τις οποίες πρέπει να υπερβούν προκειμένου να επιτύχει η Ευρώπη τους στόχους της Λισσαβώνας. Ο κεντρικός ρόλος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην επίτευξη όλων των βασικότερων πτυχών του στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας, όπως καθορίστηκε ανωτέρω, συνεπάγεται σημαντικές αλλαγές του προτύπου επενδύσεων. Δεν μεταβάλλονται μόνον οι μεταβλητές του προτύπου, αλλά επίσης - και αυτό είναι πιο ουσιαστικό - οι ίδιες οι παράμετροι στις οποίες αυτό βασίζεται. Αυτό είναι εμφανές σε τέσσερις τομείς:

²² Inequality and development, Bourguignon και Morrison, Delta, Παρίσι, 1997

²³ Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, ο.π. σημείο 11

- **Νέες απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης**

Η δημιουργία μιας επιτυχημένης οικονομίας και κοινωνίας της γνώσης στην Ευρώπη απαιτεί την καθολική απόκτηση νέων βασικών δεξιοτήτων και συμπεριφορών, πολύ ευρύτερη πρόσβαση στις ευκαιρίες για εκπαίδευση και διά βίου μάθηση, καθώς και μέτρα κοινωνικής προστασίας (συμπεριλαμβανομένων μέτρων κατά των διακρίσεων και για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις διάφορες πολιτικές και πρωτοβουλίες) τα οποία θα συνοδεύουν τις ταχείες και γενικευμένες αλλαγές. Οι βασικές συνέπειες των νέων αυτών απαιτήσεων εκτίθενται στο *λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης*. Αν και οι κύριες προκλήσεις που συνεπάγεται ο στρατηγικός στόχος της Λισσαβώνας συνδέονται εμφανώς με την αγορά εργασίας, η συμβολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην οικονομία της γνώσης δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη συμβολή της στην κοινωνία εν γένει και στον κάθε πολίτη χωριστά: αυτές οι δύο διαστάσεις είναι συμπληρωματικές και αλληλεξάρτητες. Αυτό φαίνεται από την υψηλή κοινωνική απόδοση των επενδύσεων στην εκπαίδευση, η οποία μειώνει την ανάγκη για δαπάνες σε άλλους τομείς όπως τα επιδόματα ανεργίας, οι πληρωμές κοινωνικής πρόνοιας, οι συντάξεις, η κοινωνική ασφάλιση, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κ.τ.λ.²⁴

- **Παγκοσμιοποίηση και παγκόσμιος ανταγωνισμός**

Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ανέλαβαν μία νέα πρόκληση στη Βαρκελώνη την άνοιξη του 2002, με την αναγγελία ότι η ΕΕ πρέπει να γίνει *παγκόσμιο σημείο αναφοράς για την ποιότητα και την αξία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης που παρέχει και ότι πρέπει να γίνει η πλέον ελκυστική περιφέρεια στον κόσμο για τους σπουδαστές, τους επιστήμονες και τους ερευνητές*. Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει ποικιλοτρόπως τα συστήματα και τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης τόσο άμεσα (π.χ. η αύξηση της χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης και των πανεπιστημίων στις ΗΠΑ και σε άλλες δυνάμεις που βασίζονται στη γνώση ανά τον κόσμο αυξάνει την ανάγκη για περισσότερες επενδύσεις σε αυτούς τους τομείς στην Ευρώπη) και έμμεσα, μέσω της ανάγκης να αποκτήσουν οι πολίτες τις δεξιότητες και τις ικανότητες που χρειάζονται για να βρουν εργασία - και πιο σημαντικό - για να διατηρήσουν την εργασία αυτή σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο τεχνολογικό και οικονομικό περιβάλλον. Συνεπώς η παγκοσμιοποίηση συνεπάγεται όχι μόνον αυξημένα επίπεδα επενδύσεων αλλά και μία παράλληλη διαδικασία μεταρρυθμίσεων για την αύξηση της ποιότητας και της αξίας των προγραμμάτων της σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, της εκπαίδευσης των ενηλίκων και της επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά και της συνεκτικότητας των ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και για την ενίσχυση της προβολής και της αναγνώρισής τους στο εξωτερικό. Δεδομένων των συνεπειών αυτών της παγκοσμιοποίησης και του επιταχυνόμενου ρυθμού του ανταγωνισμού στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης παγκοσμίως, είναι σίγουρο ότι υποτιμάται γενικά το μέγεθος της πρόκλησης που τίθεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις. Εξελίξεις όπως η διαδικασία της Μπολόνια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η διαδικασία της Μπριζ

²⁴ βλ. σχέδιο για τις δημόσιες δαπάνες και την απόδοση της εκπαίδευσης που χρηματοδοτείται από την ΕΕ - PURE, 2002

στην επαγγελματική κατάρτιση κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση. Όμως ο ρυθμός των αλλαγών δεν ανταποκρίνεται ακόμα στο ρυθμό της παγκοσμιοποίησης και διατρέχουμε τον κίνδυνο να μείνουμε πίσω από τους ανταγωνιστές μας εάν ο ρυθμός δεν επιταχυνθεί.

- **Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Η διεύρυνση της ΕΕ επίσης αποτελεί σημαντική νέα πρόκληση. Έως το 2010 τουλάχιστον δώδεκα υπονήφιες χώρες αναμένεται να έχουν γίνει πλήρη κράτη μέλη (δέκα χώρες θα προσχωρήσουν το Μάιο του 2004 και τουλάχιστον δύο άλλες αργότερα). Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των μελλοντικών κρατών μελών στις οικονομικές και τις εκπαιδευτικές τους επιδόσεις, όλα όμως εμφανίζουν έναν κοινό βασικό παράγοντα, δηλ., το σχετικό τους έλλειμμα, σε σύγκριση με τα σημερινά κράτη μέλη της ΕΕ, όσον αφορά την ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης. Ο στρατηγικός στόχος και οι συνέπειές του για την εκπαίδευση και την κατάρτιση που καθορίστηκαν στη Λισσαβόνα για την ΕΕ των 15 θα πρέπει να επιτευχθούν έως το 2010 από την ΕΕ με τουλάχιστον 27 μέλη. Η κύρια πρόκληση θα είναι η δημιουργία οικονομίας και κοινωνίας της γνώσης σε όλα τα νέα κράτη μέλη, παρά τις περιφερειακές ανισότητες και η ανακοπή των μεταναστευτικών ροών εντός της ΕΕ που θα είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση καθώς και στην έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη στα νέα κράτη μέλη.

- **Δημογραφικά δεδομένα**

Θα πίστευε κανείς ότι η σταθεροποίηση των ποσοστών γεννητικότητας στην ΕΕ σε χαμηλά επίπεδα οδηγεί στη συμμετοχή λιγότερων ατόμων σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης και κατά συνέπεια σε εξοικονόμηση δαπανών. Ωστόσο αυτό δεν ευσταθεί. Παρά το μικρότερο αριθμό μικρών παιδιών, οι συνολικές εγγραφές στην εκπαίδευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν μειώθηκαν, καθώς περισσότερα άτομα παρατείνουν την παραμονή τους στην ανώτερη βαθμίδα των εκπαιδευτικών συστημάτων. Επιπλέον η ΕΕ πρέπει να συμβαδίσει με τους ρυθμούς της ταχείας τεχνολογικής μεταβολής παρά το γηράσκοντα πληθυσμό της, με κατά πολύ λιγότερους νέους να εξέρχονται από την αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση έχοντας αποκτήσει δεξιότητες προσαρμοσμένες στις τελευταίες εξελίξεις από ό,τι στις ΗΠΑ και στις ασιατικές χώρες (εκτός από την Ιαπωνία). Μια άλλη πτυχή της δημογραφικής πρόκλησης αφορά τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, καθώς η ανάπτυξη οφείλεται επίσης στη μεγαλύτερη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού και η εκπαίδευση και η κατάρτιση έχει διαπιστωθεί ότι αποτελούν βασικό παράγοντα που την επηρεάζει²⁵. Αυτά τα δημογραφικά προβλήματα συνεπάγονται αυξημένες επενδύσεις στις ευκαιρίες για διά βίου μάθηση στην Ευρώπη για όσους έχουν εγκαταλείψει το σύστημα της επίσημης εκπαίδευσης, αυξημένη συμμετοχή στα ανώτερα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης (και αργότερα κατά τη διάρκεια του βίου), προσπάθειες για να διευκολυνθούν και να ενθαρρυνθούν οι εργαζόμενοι να παρατείνουν την παραμονή τους στην απασχόληση και επενδύσεις για την ενσωμάτωση των μεταναστών από τρίτες χώρες και των παιδιών και των οικογενειών τους (περισσότερο από το 70 % της αύξησης του πληθυσμού αναμένεται να προέλθει από τη μετανάστευση από τρίτες χώρες). Επιπλέον, η ΕΕ

²⁵ Αύξηση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και προώθηση της παράτασης του επαγγελματικού βίου, Κοινή έκθεση Επιτροπής/Συμβουλίου στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη, Μάρτιος 2002.

στο σύνολό της θα αντιμετωπίσει την ερχόμενη δεκαετία την πρόκληση να αντικαταστήσει ένα μεγάλο ποσοστό των διδασκόντων, λόγω της συνταξιοδότησης του σημερινού προσωπικού. Θα είναι απολύτως απαραίτητο να παραμείνει το επάγγελμα ελκυστικό σε νέους επαγγελματίες υψηλής ποιότητας. Η διεύρυνση δεν μετριάξει, αλλά μάλλον ενισχύει την τάση αυτή: όλες οι υποψήφιας χώρες εκτός από την Κύπρο έχουν ποσοστά γεννήσεων κάτω από το επίπεδο της ΕΕ και σε όλες εκτός από τρεις η φυσική αύξηση του πληθυσμού είναι αρνητική²⁶.

3.4. Μία ακόμα μεγαλύτερη πρόκληση από εκείνη που εξετάστηκε στη Λισσαβόνα

Η λογική της προηγούμενης ανάλυσης είναι ότι η πρόκληση όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση ενδέχεται να είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από όσο εκτιμήθηκε στη Λισσαβόνα. Θα μπορούσε να συνοψιστεί ως εξής:

Εξέυρεση ατμομηχανής για τη νέα ευρωπαϊκή οικονομία και κοινωνία της γνώσης: υπέρβαση των συσσωρευμένων καθυστερήσεων και ελλειμμάτων σε σχέση με τους βασικούς ανταγωνιστές· αντιμετώπιση ενός σοβαρού δημογραφικού προβλήματος· και επίλυση σημαντικών περιφερειακών προβλημάτων που θα επιδεινωθούν με τη διεύρυνση κατά την κρίσιμη μεταβατική περίοδο.

Η διατήρηση απλώς του status quo ή οι αργές μεταβολές θα ήταν σίγουρα εντελώς ανεπαρκείς μπροστά σε μία τόσο μαζική πρόκληση. Η πρόκληση αυτή είναι τεράστια για πολλές περιφέρειες και αρκετές χώρες της σημερινής ΕΕ και θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο με τη διεύρυνση. Απαιτεί ριζικές μεταρρυθμίσεις και αποφασιστικές επενδυτικές αποφάσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση για την περίοδο έως το 2010.

Είναι κατά συνέπεια σημαντικό να χαρακτηριστούν οι δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση πραγματικές επενδύσεις που αποφέρουν διαρκή οφέλη - ακόμα και δαπάνες που εξασφαλίζουν καθαρή εξοικονόμηση, λαμβανομένου υπόψη του γενικότερου πλαισίου που παρουσιάζεται ανωτέρω - και όχι απλώς επαναλαμβανόμενες δαπάνες κατανάλωσης. Αυτό δικαιολογείται σε μεγάλο βαθμό από το ρόλο που διαδραματίζουν οι επενδύσεις αυτές ως οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες ανάπτυξης²⁷. Πρέπει να υπάρξει μετατόπιση του επενδυτικού προτύπου από τη δημόσια κατανάλωση προς την επένδυση στη γνώση, αναγνωρίζοντας τα «αναντίρρητα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η εκπαίδευση συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την παραγωγικότητα, έχει υπολογισμένο και σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική μεγέθυνση και μειώνει το κοινωνικό κόστος με την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού, των προβλημάτων υγείας και της εγκληματικότητας»²⁸.

4. Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Σε γενικές γραμμές, από την ανάλυση της σημερινής κατάστασης και των πρόσφατων τάσεων προκύπτει ότι η ΕΕ υποφέρει από γενική ανεπάρκεια

²⁶ Eurostat, αλλαγή του πληθυσμού το 2001

²⁷ The new economy: beyond the hype, ΟΟΣΑ, 2001.

²⁸ Συνεδρίαση ομάδας της ΓΔ, Κοπεγχάγη, Ιούνιος 2002, έγγραφο συνέχειας του Hans Borstlap, υπουργού Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστημών των Κάτω Χωρών

επενδύσεων για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό ισχύει για την εκπαίδευση και την κατάρτιση εν γένει και ειδικότερα για ορισμένους τομείς ιδιαίτερης σημασίας για την εποχής της γνώσης. Οι δημόσιες αρχές έχουν βασική ευθύνη για την αντιμετώπιση αυτών των επενδυτικών ανεπαρκειών ώστε να επιτευχθεί ουσιαστική αύξηση των συνολικών επενδύσεων. Ωστόσο, δεν μπορούν να το επιτύχουν χωρίς την υποστήριξη ενός μεγάλου φάσματος εταίρων. Η επίτευξη πραγματικής και συνεχούς αύξησης των επενδύσεων στο εργατικό δυναμικό απαιτεί δράση εκ μέρους όλων των σχετικών παραγόντων, δηλ., των ιδιωτών, των επιχειρήσεων, των κοινωνικών εταίρων και των δημόσιων αρχών.

4.1. Δεν παρατηρείται σαφής ανοδική τάση των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση και την κατάρτιση.

Κατά μέσο όρο τα κράτη μέλη της ΕΕ δαπανούν μόλις το 5% του ΑΕΠ τους για τη χρηματοδοτούμενη από δημόσιους πόρους εκπαίδευση και κατάρτιση, με πολύ σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Το ποσοστό αυτό είναι το ίδιο με το αντίστοιχο των ΗΠΑ και υψηλότερο από αυτό της Ιαπωνίας (3.5%). Ωστόσο τα τελευταία έτη δεν σημείωσε αύξηση. Αντιθέτως, σημειώθηκε ελαφρά μείωση από 5.2% του ΑΕΠ το 1995 και το 1996 στο 5.1 % το 2000, με ελάχιστο ποσοστό το 5,0 % το 1998 και το 1999, που οφείλεται στις πολύ σημαντικές μειώσεις που σημειώθηκαν σε ορισμένες χώρες. Ωστόσο κατά την ίδια περίοδο, το ποσοστό των συνολικών δημόσιων δαπανών που διατέθηκε στην εκπαίδευση και την κατάρτιση αυξήθηκε ελαφρά (από 10 % σε 11 %), εν μέρει ως συνέπεια της μείωσης των συνολικών δημόσιων δαπανών στην ΕΕ, αλλά και ως ένδειξη μιας σχετικής μετατόπισης των προτεραιοτήτων προς την εκπαίδευση σε αρκετές χώρες. Ανάλογη παρατήρηση ισχύει και για τις κατά κεφαλήν δημόσιες δαπάνες: ο αριθμός των νεοεισερχομένων στις πρωτοβάθμια εκπαίδευση σταθεροποιήθηκε τα τελευταία χρόνια μετά από παρατεταμένη περίοδο μείωσης, αλλά η μείωση αυτή αντισταθμίστηκε από φοιτητές που παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην εκπαίδευση, γεγονός που σημαίνει ότι οι κατά κεφαλήν δαπάνες παρέμειναν σε γενικές γραμμές σταθερές, αλλά αυξήθηκαν όσον αφορά τα άτομα σε ηλικία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο άλλο άκρο του φάσματος της διά βίου μάθησης, δημιουργούνται νέες επενδυτικές δαπάνες με την προώθηση της παράτασης του ενεργού επαγγελματικού βίου στην ΕΕ ως παράγοντα που συμβάλει σε υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης και στην παράταση του επαγγελματικού βίου. Οι Ευρωπαίοι στην ηλικιακή ομάδα των 55-64 ετών παρουσιάζουν μεγάλες ελλείψεις δεξιοτήτων και εκπαιδευτικά ελλείμματα.

Οι επενδύσεις δεν αποφέρουν την ίδια απόδοση σε όλα τα επίπεδα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα ποσοστά απόδοσης τόσο για τους ιδιώτες (ιδιωτική απόδοση) και για την κοινωνία (κοινωνική απόδοση) ποικίλουν ανάλογα με τη χώρα και το φύλο. Τα διαφορετικά ποσοστά απόδοσης μπορεί να αντανακλούν ανεπάρκειες της αγοράς εργασίας (ανεργία των ατόμων με χαμηλό επίπεδο προσόντων και των μεταναστών, ακαμψίες στις μισθολογικές διαπραγματεύσεις, χαμηλό επίπεδο απασχόλησης των γυναικών κ.τ.λ.) και διαφορετικά επίπεδα επενδύσεων (οι υψηλότερες επενδύσεις μειώνουν την οριακή απόδοση και κατά συνέπεια παρασύρουν προς τα κάτω τη μέση απόδοση). Οι τρέχουσες εκτιμήσεις για την ΕΕ δείχνουν ότι η απόδοση των επενδύσεων αυτών τείνει να είναι η χαμηλότερη στις βόρειες χώρες και η υψηλότερη στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία και ότι η απόδοση για τις γυναίκες είναι σημαντικά υψηλότερη από ό,τι για τους άνδρες. Από τη σύγκριση των εκτιμώμενων ποσοστών απόδοσης στα διάφορα στάδια του εκπαιδευτικού συστήματος προκύπτει ότι η ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας

εκπαίδευσης μετατρέπεται στο βασικό επίπεδο εκπαίδευσης για την κοινωνία της γνώσης. Υπάρχουν πειστικές αποδείξεις ότι η διάρκεια (και συνεπώς το κόστος) των περιόδων ανεργίας μειώνεται σημαντικά αμέσως μόλις το μέσο επίπεδο σπουδών ανέλθει στο επίπεδο της ανώτερης βαθμίδας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης²⁹. Σήμερα στην ΕΕ, το 25% των ατόμων ηλικίας 25-29 ετών και το 52 % των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών δεν έχουν φθάσει την ανώτερη βαθμίδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Απαιτούνται επενδύσεις για να εξασφαλισθεί ότι στο μέλλον όλοι θα φθάνουν τουλάχιστον σε αυτό το επίπεδο.

4.2. Σαφές έλλειμμα ιδιωτικής χρηματοδότησης σε βασικούς τομείς για την οικονομία της γνώσης

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ όσον αφορά το επίπεδο της ιδιωτικής χρηματοδότησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Οι ιδιωτικές δαπάνες για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αυξήθηκαν ελάχιστα ΕΕ από το 1995 (από περίπου 0.55 σε περίπου 0.66 % του ΑΕΠ). Στην Ιαπωνία το αντίστοιχο ποσοστό είναι υπερδιπλάσιο (περίπου 1.2% του ΑΕΠ) και στις ΗΠΑ είναι τρεις φορές υψηλότερο (1.6%). Οι δαπάνες των επιχειρήσεων για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση αυξήθηκαν κατά την περίοδο 1993-1999 (από περίπου 1.6 % σε περίπου 2.3 % του συνολικού κόστους εργασίας, δηλ. από περίπου 0.8% σε 1.1 % του ΑΕΠ) και μπορεί να αυξήθηκαν ελαφρώς έκτοτε, αλλά παραμένουν ανεπαρκείς για να εξασφαλίσουν την «παροχή επαρκών πόρων» που απαιτεί η ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση.

Η ΕΕ πραγματοποιεί κατά πολύ λιγότερες επενδύσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από τις ΗΠΑ. Παρά τη μαζική αύξηση της συμμετοχής και τη συνακόλουθη σημαντική αύξηση των δημόσιων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το σημερινό επίπεδο των συνολικών (δημόσιων και ιδιωτικών) επενδύσεων στην τρίτη βαθμίδα παραμένει πολύ χαμηλότερο στην Ευρώπη από ό,τι στις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ δαπανούν υπερδιπλάσιο ποσό από ό,τι η ΕΕ ανά φοιτητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης³⁰. Σε όρους ΑΕΠ, ο μέσος όρος της ΕΕ είναι μόλις 1.1 % σε σύγκριση με 2.3 % στις ΗΠΑ. Το άνοιγμα της ψαλίδας ως προς τη χρηματοδότηση είναι συνεπώς ακόμα μεγαλύτερο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση από ό,τι για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη, όπου τα ποσοστά είναι 1.9% του ΑΕΠ στην ΕΕ και 2.7% στις ΗΠΑ και η διαφορά εξηγείται επίσης κατά κύριο λόγο από τις μικρότερες δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη εκ μέρους των ευρωπαϊκών εταιρειών. Δεδομένου του διττού εκπαιδευτικού και ερευνητικού ρόλου των πανεπιστημίων, το έλλειμμα χρηματοδότησης σίγουρα τα πλήττει περισσότερο και δυσχεραίνει τις προσπάθειές τους να προαγάγουν την ελκυστικότητά τους για τους σπουδαστές και τους ερευνητές από όλο τον κόσμο και να αντιστρέψουν την εκροή ταλέντων. Είναι πολύ σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του ελλείμματος αυτούς οφείλεται στο χαμηλό επίπεδο ιδιωτικών επενδύσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και στην έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη στην ΕΕ σε σύγκριση με τις ΗΠΑ. Παράλληλα, η ιδιωτική απόδοση των επενδύσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση παραμένει υψηλή στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, διότι η ζήτηση για εργατικό δυναμικό με υψηλό επίπεδο προσόντων αυξήθηκε ακόμα ταχύτερα από ό,τι η συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, η ζήτηση αυτή ποικίλλει σε

²⁹ Κατάρτιση και μάθηση με στόχο την απόκτηση ικανοτήτων, CEDEFOP, 2001, (πίνακες σσ. 334 και 246)

³⁰ USD 19.200 στις ΗΠΑ, USD 8.600 στην ΕΕ (σταθμισμένος μέσος όρος) σε IAD Education at a glance, ΟΟΣΑ, 2002

τεράστιο βαθμό από τη μία χώρα στην άλλη και οι διαφορές αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνητρο για μεγαλύτερη κινητικότητα των αποφοίτων στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, μεταξύ άλλων και με τη μορφή της ανεπιθύμητης «εκροής εγκεφάλων» από ορισμένες λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες ή χώρες.

Μπροστά στο σχετικά χαμηλό επίπεδο των ιδιωτικών επενδύσεων και την υψηλή ιδιωτική απόδοση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η κύρια ευθύνη των αρχών δεν είναι μόνον να εξακολουθήσουν να παρέχουν στα ιδρύματα και στους φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ένα επαρκές επίπεδο δημόσιας χρηματοδότησης, αλλά και να εξεύρουν τρόπους για να την ενισχύσουν αυξάνοντας και διαφοροποιώντας τις ιδιωτικές επενδύσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο νέος στόχος σε επίπεδο ΕΕ να αυξηθεί το επίπεδο των επενδύσεων στην έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη στο 3 % του ΑΕΠ έως το 2010 ³¹ είναι πιθανό να έχουν θετικό αντίκτυπο στα πανεπιστήμια που είναι ένας από τους κύριους δικαιούχους των επιπλέον δαπανών. Παράλληλα γίνεται επιτακτικό να εξασφαλιστεί ότι οι επιπλέον πόροι παράγουν υψηλότερη ποιότητα και αξία, χαμηλότερα επίπεδα σχολικής αποτυχίας και εγκατάλειψης του σχολείου και ενισχυμένη κοινωνική ισότητα όσον αφορά την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τα οφέλη της.

Ο άλλος τομέας με σαφή ανάγκη για περισσότερες ιδιωτικές επενδύσεις είναι η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση και η εκπαίδευση των ενηλίκων. Η διά βίου μάθηση εξακολουθεί να απέχει πολύ από το να είναι πραγματικότητα για όλους και υπάρχουν ενδείξεις ότι διευρύνεται το χάσμα όσον αφορά την εκμετάλλευση ευκαιριών για μάθηση μεταξύ των ατόμων με χαμηλό επίπεδο προσόντων και τα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης καθώς και μεταξύ των νεότερων και των μεγαλύτερης ηλικίας ατόμων. Συνεπώς πρέπει να εφαρμοστούν δυναμικά μέτρα για τη διεύρυνση της πρόσβασης και την αύξηση των επιπέδων συμμετοχής, με ιδιαίτερη προσοχή στους ενήλικες που είναι λιγότερο προετοιμασμένοι ή έχουν τη μικρότερη διάθεση ή τις λιγότερες ευκαιρίες για μάθηση. Πρέπει να δοθεί επίσης έμφαση στην αντιμετώπιση των αδυναμιών της αγοράς και στην εξασφάλιση της ύπαρξης σωστών κινήτρων για να ενθαρρύνονται οι μειονεκτούσες ομάδες να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες για κατάρτιση³². Παρά την αύξηση των δαπανών των ιδιωτικών επιχειρήσεων για την επαγγελματική κατάρτιση που περιγράφεται ανωτέρω (από 1.6% σε 2.3% του κόστους εργασίας από το 1993 στο 1999), το σημερινό επίπεδο χρηματοδότησης δεν ανταποκρίνεται στην πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρώπη στον τομέα αυτό. Εξακολουθούν να υπάρχουν πολύ μεγάλες διαφορές από χώρα σε χώρα (π.χ. το παραπάνω ποσοστό ποικίλει με αναλογία 3:1). Μόνον το 40% των ευρωπαίων μισθωτών συμμετέχει σε κύκλους συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (23% στις ΜΜΕ) και μόλις το 62% όλων των εργοδοτών παρέχει κάποιο είδος κατάρτισης στους εργαζομένους τους (56% στις ΜΜΕ).³³ Αυτό εγείρει σημαντικά θέματα σχετικά με το διάλογο μεταξύ δημόσιων αρχών και κοινωνικών εταίρων.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα αφορά τη φορολογική μεταχείριση της διά βίου μάθησης και των άλλων κινήτρων για επενδύσεις στη μάθηση (συμπεριλαμβανομένης της αναγνώρισης της προηγούμενα αποκτηθείσας μάθησης).

³¹ Περισσότερη έρευνα για την Ευρώπη – Στόχος: 3 % του ΑΕΠ (Ανακοίνωση για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Έρευνας, 2002

³² Η απασχόληση στην Ευρώπη 2002, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΓ Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2002.

³³ CVTS 1 και CVTS 2, Eurostat

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, υπήρχε σύγκλιση απόψεων στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ότι οι δημόσιες αρχές από μόνες τους δεν θα μπορούσαν να δώσουν τους πόρους που απαιτούνται για τη διά βίου μάθηση, ότι οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες θα έπρεπε να τη χρηματοδοτήσουν τουλάχιστον εν μέρει δεδομένης της σημαντικής ιδιωτικής απόδοσης που αποφέρει και ότι τα οικονομικά κίνητρα ήταν ανεπαρκή για να αντιμετωπιστούν τα πολύ χαμηλά επίπεδα συμμετοχής των ατόμων με λίγα προσόντα³⁴.

4.3. Ο πιθανός αντίκτυπος της διεύρυνσης στις επενδυτικές επιδόσεις της ΕΕ

Ενώ ορισμένες υποψήφιες χώρες (οι χώρες της Βαλτικής και η Σλοβενία) δαπανούν περισσότερα από το μέσο όρο της ΕΕ, οι περισσότερες από αυτές, συμπεριλαμβανομένων όλων των μεγάλων, βρίσκονται κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση ως ποσοστό του ΑΕΠ³⁵. Αυτό βέβαια είναι πιο εμφανές στις δαπάνες ανά σπουδαστή και ανά εργαζόμενο³⁶. Σε αρκετές χώρες ωστόσο το ποσοστό αυτό είναι συγκρίσιμο ή υψηλότερο ποσοστό των συνολικών δημόσιων δαπανών της ΕΕ (και κυμαίνεται από κάτω του 10% σε άνω του 15%). Με εξαίρεση δύο χώρες, το επίπεδο της ιδιωτικής χρηματοδότησης είναι πολύ χαμηλό στις υποψήφιες χώρες, ιδιαίτερα όσον αφορά την ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση. Το ποσοστό φοίτησης είναι υψηλό (συχνά υψηλότερο από ό,τι στην ΕΕ) έως την ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά μειώνεται απότομα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ιδιαίτερα σε τομείς σχετικούς με την οικονομία της γνώσης), στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (όσον αφορά τους δικαιούχους, τον όγκο των κύκλων κατάρτισης και την αναλογία των εταιρειών που παρέχουν κατάρτιση) και τα ενεργητικά μέτρα για την αγορά εργασίας είναι στις περισσότερες περιπτώσεις κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ - αν και μπορεί να είναι υψηλότερα σε ορισμένες υποψήφιες χώρες από ό,τι σε ορισμένα σημερινά κράτη μέλη. Η μείωση των δημόσιων επενδύσεων στην εκπαίδευση των ενηλίκων ήταν δραστική σε αρκετές χώρες κατά την τελευταία δεκαετία. Το σημερινό χρηματοδοτικό έλλειμμα σε ό,τι αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση στην ΕΕ θα επιταθεί ακόμα περισσότερο μετά τη διεύρυνση. Με συνεκτίμηση όλου του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης, υπάρχει σε αρκετές υποψήφιες χώρες η ανάγκη για περισσότερες δημόσιες επενδύσεις, γεγονός που αποτελεί ιδιαίτερη πρόκληση σε ορισμένες από αυτές, δεδομένων των δημοσιονομικών περιορισμών τους και της ήδη υψηλής αναλογίας των δημόσιων δαπανών που διατίθενται στην επίσημη εκπαίδευση. Παρά ορισμένα σημαντικά επιτεύγματα, από διεθνείς έρευνες όπως η IALS (Διεθνής Έρευνα για τον Αλφαριθμητισμό των Ενηλίκων) και η PISA (Πρόγραμμα για τη Διεθνή Αξιολόγηση των Μαθητών) προκύπτει ότι υπάρχουν ποιοτικά κενά, με τις υποψήφιες χώρες να τείνουν να εμφανίζουν τα χειρότερα αποτελέσματα εντός των ομάδων³⁷. Αυτό δείχνει ότι, παρά τις προηγούμενες προσπάθειες και την προτεραιότητα που έχει ήδη δοθεί στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού (από τις ίδιες τις χώρες καθώς και από την ΕΕ μέσω του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ETF) και του προγράμματος PHARE), τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στις

³⁴ New mechanisms to finance lifelong learning, ΟΟΣΑ, 2002

³⁵ Preparation by candidate countries for involvement in the EU lifelong learning policy: achievements, gaps and challenges, Interim report (Synthesis of monographs exercise), Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Κατάρτισης, 2002

³⁶ CVTS2, Eurostat 200

³⁷ Preparation by candidate countries for involvement in the EU lifelong learning policy, οπ.π

περισσότερες υποψήφιες χώρες θα χρειαστούν πολύ σημαντικές νέες επενδύσεις με τη μορφή χρηματοδότησης καθώς και ποιοτικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης³⁸.

4.4. Στοχοθετημένες αυξήσεις των δημόσιων δαπανών και μεγαλύτερες ιδιωτικές συνεισφορές

Η παραπάνω ανάλυση της σημερινής κατάστασης και των πρόσφατων τάσεων και προβλημάτων δημιουργεί θεμιτές αμφιβολίες σχετικά με την επίτευξη της «ουσιαστικής αύξησης» των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό που ζητήθηκε στη Λισσαβόνα. Αυτό ισχύει όλο και περισσότερο εάν ληφθεί υπόψη ότι ο στόχος που καθορίστηκε στη Λισσαβόνα από την ΕΕ των 15 θα πρέπει να επιτευχθεί έως το 2010 από μία διευρυμένη ΕΕ με τουλάχιστον 27 μέλη.

Δεδομένης της αυξημένης πίεσης που ασκείται στους δημόσιους πόρους εξαιτίας της χαμηλής ανάπτυξης από το 2001, της επιδείνωσης των οικονομικών προοπτικών και των σοβαρών δημοσιονομικών περιορισμών, τα σημερινά επίπεδα των επενδύσεων ήδη αποτελούν πραγματική προσπάθεια. Παρά ταύτα, τα επιχειρήματα υπέρ της προσήλωσης στο στόχο της Λισσαβόνας για «ουσιαστική αύξηση» των επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση παραμένουν τόσο ισχυρά όσο ποτέ άλλοτε, ιδιαίτερα καθώς οι επενδύσεις αυτές αποτελούν οι ίδιες καθοριστικό παράγοντα της μελλοντικής ανάπτυξης.

Θα χρειαστούν κατά πολύ υψηλότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, ιδιαίτερα σε ορισμένα κράτη μέλη και σε ορισμένες περιφέρειες - σε συντονισμό με αυτές που απαιτούνται για την έρευνα και την ανάπτυξη - για να μετατραπεί η ΕΕ στην πιο προηγμένη οικονομία και κοινωνία της γνώσης. Ωστόσο, το συμπέρασμα αυτό δεν αποτελεί έκκληση προς τα κράτη μέλη να επενδύσουν περισσότερο δημόσιο χρήμα σε όλους τους τομείς: κάτι τέτοιο θα ήταν απίθανο να αποφέρει σημαντικά αποτελέσματα ενώ παράλληλα θα ασκούσε επιπρόσθετη πίεση στους δημόσιους πόρους, στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα.

Η αύξηση πρέπει να προέλθει από συνδυασμό στοχοθετημένων δημόσιων επενδύσεων και υψηλότερων ιδιωτικών συνεισφορών. Το μεγαλύτερο χρηματοδοτικό έλλειμμα στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση και κατάρτιση είναι η συγκριτικά μικρή συνεισφορά από ιδιωτικές πηγές (εταιρείες και ιδιώτες) που θα συμπληρώνει (δεν θα υποκαθιστά) τη δημόσια χρηματοδότηση που εγγυάται τη συνέχεια του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου στην εκπαίδευση/κατάρτιση.

Οι δημόσιες αρχές των κρατών μελών και οι υποψήφιες χώρες έχουν την ευθύνη να επιτύχουν την «ουσιαστική αύξηση» των συνολικών επενδύσεων. Σε ορισμένες χώρες απαιτούνται στοχοθετημένες αυξήσεις των δημόσιων επενδύσεων, π.χ για να εξασφαλισθεί ότι όλοι έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες για διά βίου μάθηση, ότι όλοι φθάνουν στην ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ότι οι περιφέρειες που υστερούν λαμβάνουν επαρκή υποστήριξη. Αυτές οι στοχοθετημένες αυξήσεις των δημόσιων επενδύσεων μπορούν να επιτευχθούν στο πλαίσιο των γενικότερων δημοσιονομικών περιορισμών, μέσω, όπου απαιτείται, της επαναδιοχέτευσης των κονδυλίων από τομείς με χαμηλή απόδοση προς επενδύσεις

³⁸ Καθ. Erich Gundlach (Kiel Institute of World Economics), παρατίθεται από De la Fuente – Ciccone, οπ.π.

για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού³⁹. Είναι απολύτως απαραίτητος ο καθορισμός κριτηρίων αναφοράς για την παρακολούθηση της προόδου⁴⁰.

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία, ως χρηματοδοτικός βραχίονας της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση, με 60 δις ευρώ να διατίθενται για τα τρέχοντα προγράμματα (2000-2006) μόνον από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της βελτίωσης των πολιτικών και των συστημάτων και της ειδικής προσπάθειας που απαιτείται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των περιφερειών που υστερούν. Η προσεχής ενδιάμεση αναθεώρηση των προγραμμάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων αποτελεί ευκαιρία για αποτίμηση της φύσης και του προσανατολισμού των κοινοτικών επενδύσεων.

Οι κυβερνήσεις θα πρέπει επίσης να κινητοποιήσουν υποστήριξη από μεγάλο φάσμα παραγόντων και να παράσχουν θετικά κίνητρα για περισσότερες και βιώσιμες επενδύσεις από επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ) και ιδιώτες και για εταιρικές σχέσεις δημόσιων και ιδιωτικών φορέων στον τομέα αυτό. Οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν π.χ. να κληθούν να χρηματοδοτήσουν ή να συγχρηματοδοτήσουν εξοπλισμούς, σχολεία, υποτροφίες, δραστηριότητες για την αλλαγή των διδακτικών προγραμμάτων, έδρες ή τμήματα πανεπιστημίων, ερευνητικές μονάδες, κύκλους κατάρτισης για την προσέλκυση σπουδαστών και μαθητευόμενων σε περιοχές που αντιμετωπίζουν έλλειψη ειδικευμένων εργαζομένων, κ.τ.λ.

Τέτοια μέτρα θα αποτρέψουν το σενάριο της χειρότερης περίπτωσης, σύμφωνα με το οποίο η ανεπαρκής δημόσια χρηματοδότηση δεν αντισταθμίζεται από την αύξηση της ιδιωτικής, με αποτέλεσμα την ενδημική ανεπάρκεια χρηματοδότησης, την υποβάθμιση της ποιότητας και την από κοινωνική άποψη περιορισμένη διαθεσιμότητα των ευκαιριών για εκπαίδευση και κατάρτιση.

5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το τμήμα αυτό συνδέεται με το στόχο 1.5 «Βέλτιστη χρήση των πόρων» του προγράμματος εργασίας για τους στόχους, καθώς και με την «παροχή επαρκών πόρων» της ανακοίνωσης για τη διά βίου μάθηση. Εντοπίζει ορισμένους τομείς προτεραιότητας για την εξασφάλιση της μακροπρόθεσμης αποδοτικότητας των συστημάτων, δεδομένης της σημασίας τους για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας για το σύνολο της ΕΕ.

Η προσπάθεια αυτή έχει επίσης μεγάλη σχέση με τις πολιτικές για τη διά βίου μάθηση και με την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Η ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση τονίζει ότι οι πόροι πρέπει να επαναδιοχετευθούν σε όλο το φάσμα της επίσημης, της εξωσχολικής και της άτυπης μάθησης σε όλες τις ηλικίες και ότι όλες οι αποφάσεις που αποσκοπούν στη μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας των επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση πρέπει να εξεταστούν το πλαίσιο αυτό.

³⁹ *Public Finances in EMU 2002*, European Economy n° 3/2002

⁴⁰ European benchmarks for education and training: follow-up to the Lisbon European Council, ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, COM(2002) 629 τελικό

Οι προτεραιότητες που καθορίζονται με αυτό τον τρόπο μπορεί επίσης να είναι σημαντικές για την εξασφάλιση της μέγιστης αποδοτικότητας των επενδύσεων της ΕΤΠΕ και των Διαρθρωτικών Ταμείων, τόσο στα σημερινά όσο και στα μελλοντικά κράτη μέλη.

5.1. Οι συνέπειες της «διαδικασίας των στόχων» όσον αφορά τις επενδύσεις

Το *Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης* ζητά να γίνουν επενδύσεις σε ορισμένους τομείς που έχουν εντοπιστεί ως τομείς κοινής προτεραιότητας για τα κράτη μέλη. Υιοθετεί ορισμένες γενικές προτεραιότητες που περιέχονται στην ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση και στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Περιλαμβάνει επίσης τις προτεραιότητες που σκιαγραφούνται από το ίδιο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα, ειδικότερα τη μείωση στο ήμισυ του αριθμού των νέων που δεν ολοκληρώνουν την ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τη μετατροπή των σχολείων και των κέντρων κατάρτισης σε πολυλειτουργικά κέντρα, την ανανέωση των διδακτικών προγραμμάτων, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των ΤΠ, την ηλεκτρονική μάθηση (e-learning), τις ξένες γλώσσες και την κινητικότητα. Συνεπώς, το πρόγραμμα εργασίας παρέχει ένα καλό πλαίσιο για την αποτελεσματική διάθεση των πόρων ανάλογα με την κατάσταση, τις ανάγκες και τις επιλογές πολιτικής κάθε χώρας. Η ανάλυση του προγράμματος για τους στόχους δείχνει ότι απαιτούνται επενδύσεις στους ακόλουθους κύριους τομείς:

- Επενδύσεις στην κατάρτιση και στη διατήρηση του διδακτικού προσωπικού.

Αυτό αφορά κυρίως: α) τους νέους και τους ήδη απασχολούμενους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές της αρχικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων, ιδιαίτερα όσον αφορά τις ανοιχτές και ευέλικτες μεθόδους διδασκαλίας, την ηλεκτρονική μάθηση, τη χρήση των ΤΠΕ, την ανανέωση των διδακτικών προγραμμάτων στην αρχική εκπαίδευση και στους κύκλους επαγγελματικής εκπαίδευσης και τη διαθεσιμότητα πολυμέσων· β) τους διευθυντές και το διοικητικό προσωπικό σε όλα τα επίπεδα για την υποστήριξη της αποκέντρωσης του διδακτικού προγράμματος και των διαχειριστικών θεμάτων· και γ) το προσωπικό που παρέχει εξατομικευμένη καθοδήγηση και συμβουλές. Η γήρανση των εκπαιδευτικών, των εκπαιδευτών και του προσωπικού υποστήριξης σε όλη την ΕΕ δημιουργεί ειδικές επενδυτικές ανάγκες, με τη μορφή κατάρτισης και μέτρων για την προσέλκυση νέου προσωπικού για τα επαγγέλματα του τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης⁴¹. Ομοίως, η τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να παραμείνει ελκυστική για τους νέους ερευνητές και τα ώριμα talénta, ιδιαίτερα μέσω της δημιουργίας γεφυρών και της προαγωγής της κινητικότητας μεταξύ πανεπιστημίων, ερευνητικών εργαστηρίων και της βιομηχανίας.

- Επενδύσεις σε νέες βασικές δεξιότητες

Οι νέες βασικές δεξιότητες περιλαμβάνουν τον «ψηφιακό αλφαριθμητισμό», τη μάθηση της διαδικασίας εκμάθησης, τις κοινωνικές ικανότητες, τις επιχειρηματικές δεξιότητες και την εκμάθηση γλωσσών και πρέπει να είναι προσιτές σε όλες τις

⁴¹ Εκθέσεις Eurydice για τους εκπαιδευτικούς, ιδιαίτερα έκθεση 1 για την αρχική κατάρτιση και έκθεση 3 για τις συνθήκες υπηρεσίας.

ηλικιακές ομάδες. Οι ανάγκες για υψηλότερα επίπεδα βασικών δεξιοτήτων προσαρμοσμένων στην νέα αγορά εργασίας και στην κοινωνία της γνώσης αφορούν τους νέους και τους ενήλικους, τους απασχολούμενους και τους ανέργους, και είναι ιδιαίτερα έντονες για ορισμένες ομάδες (π.χ. εργαζόμενους με χαμηλό επίπεδο προσόντων ή εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας, μη απασχολούμενες γυναίκες που θέλουν να επιστρέψουν στην εργασία) και σε ορισμένες περιφέρειες ή χώρες στο σύνολό τους. Το δυναμικό που ενέχουν οι ΤΠΕ και οι νέες μέθοδοι ηλεκτρονικής μάθησης για τη βελτίωση της μαθησιακής διαδικασίας, για την κάλυψη μεγαλύτερου αριθμού ατόμων και για μείωση του κόστους πρέπει να διερευνηθεί και να αξιοποιηθεί περαιτέρω.

- **Επενδύσεις για την παροχή σε όλους πρόσβασης στη διά βίου μάθηση**

Οι δημόσιες δαπάνες στον τομέα αυτό έχουν σε γενικές γραμμές αυξηθεί και αυτό αποτελεί απόδειξη της όλο και περισσότερο κοινής ευθύνης για χρηματοδότηση, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης των δαπανών των επιχειρήσεων για τη συνεχιζόμενη κατάρτιση. Από το 1997, τα κράτη μέλη έχουν καταβάλει, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση, προσπάθειες για την κατάρτιση συνεκτικών στρατηγικών διά βίου μάθησης και για την αύξηση των επενδύσεων όσον αφορά την ποιότητα και την πρόσβαση. Η ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση ζητεί τη διάθεση επαρκών πόρων και την ανακατανομή τους σε όλο το φάσμα της μάθησης. Οι βασικές προϋποθέσεις για επιτυχία είναι η ανάπτυξη περισσότερων φορολογικών και άλλων κινήτρων για μάθηση και η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στις στρατηγικές αυτές.

- **Επενδύσεις στις ΤΠΕ**

Απαιτούνται επενδύσεις στο λειτουργικό, στο λογισμικό, στη συντήρηση και στην κατάρτιση, καθώς και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων και διδακτικού υλικού ηλεκτρονικής μάθησης, σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα για την ηλεκτρονική μάθηση⁴². Ουσιαστικές επενδύσεις έχουν γίνει σε όλες τις χώρες κατά τα τελευταία έτη, για τον εξοπλισμό των σχολείων με ΤΠΕ, τη σύνδεση σχεδόν του 100 % αυτών με το διαδίκτυο, τη δημιουργία ηλεκτρονικών ενημερωτικών και εκπαιδευτικών πόρων κ.τ.λ. Ωστόσο, οι ΤΠΕ είναι πιθανό να εξακολουθήσουν να αποτελούν σημαντική πηγή κόστους έως ότου επιβραδυνθεί ο ρυθμός της τεχνολογικής αλλαγής και μετατραπούν σε καθολικό αγαθό όπως η γραφική ύλη, όπως μπορεί να συμβεί έως το 2010. Οι δυνατότητες που μπορεί να παράσχει η δικτύωση των δημόσιων ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με συμπράξεις μεταξύ δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως πηγή συμπληρωματικής χρηματοδότησης στον τομέα αυτό δεν φαίνεται να έχουν αξιοποιηθεί έως σήμερα στο έπακρο⁴³.

- **Επενδύσεις στη κοινωνική ένταξη και στην ενεργητική συμμετοχή του πολίτη**

Τα μέτρα που αποσκοπούν στην προαγωγή της κοινωνικής ένταξης αφορούν βασικές πτυχές όπως η προσχολική εκπαίδευση, η διαπαιδαγώγηση που αποσκοπεί στην ενεργητική συμμετοχή του πολίτη, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, η πρόληψη της σχολικής αποτυχίας και της εγκατάλειψης του σχολείου, τα σχολεία

⁴² e-Learning: να σκεφτούμε την εκπαίδευση του αύριο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000

⁴³ Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, ο.π. σημείο 8

δεύτερης ευκαιρίας για ενηλίκους κ.τ.λ. Τα παραπάνω υπερβαίνουν κατά πολύ τα μέτρα για την απασχόληση και γίνεται επισταμένη μνεία σε αυτά τόσο στην ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση όσο και στο *λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης*. Αυτά τα μακροπρόθεσμα μέτρα είναι ίσως τα πλέον θεμελιώδη. Απαιτούν εκτενείς μεταρρυθμίσεις των διδακτικών προγραμμάτων και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της ποιότητας και της αξίας των ευκαιριών για μάθηση που παρέχονται σε όλους, καθώς και στοχοθετημένες αυξήσεις των δημόσιων επενδύσεων για την υποστήριξη των μεταρρυθμίσεων αυτών - μεταξύ άλλων, με τη μορφή υποστήριξης σε σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που έχουν διαδραματίσει και πρέπει να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στον τομέα αυτό σε όλη τη διευρυμένη ΕΕ. Οι επενδύσεις αυτές αποτελούν λογική προτεραιότητα σε όλες τις χώρες που χρειάζονται περισσότερες προσπάθειες για να εξασφαλίσουν ότι η ανάπτυξη των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης πραγματοποιείται προς όφελος όλων.

- **Επενδύσεις στον προσανατολισμό και την παροχή συμβουλών.**

Η επένδυση στις υπηρεσίες προσανατολισμού και παροχής συμβουλών πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παροχή στρατηγικών έγκαιρης πρόληψης ικανών να μειώσουν σημαντικά τις αναντιστοιχίες μεταξύ της εκπαίδευσης και της κατάρτισης αφενός και των αναγκών της αγοράς εργασίας αφετέρου⁴⁴, αυξάνοντας τα ποσοστά ολοκλήρωσης της δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και διευκολύνοντας τη μετάβαση στην εργασία και την επιστροφή στις σπουδές⁴⁵. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει επίσης να ενισχυθούν εν όψη της ανάγκης για αύξηση του αριθμού των νέων, ιδιαίτερα των νέων γυναικών, που επιλέγουν να πραγματοποιήσουν προχωρημένες σπουδές και σταδιοδρομία στα μαθηματικά, στην επιστήμη και στην τεχνολογία⁴⁶.

5.2. Εξέταση των μη αποδοτικών τομέων

Εκτός από τους τομείς στους οποίους πρέπει να δοθεί προτεραιότητα όσον αφορά τις επενδύσεις και οι οποίοι προσδιορίζονται μέσα στο πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους, οι πραγματικές επενδυτικές αποφάσεις πρέπει να ληφθούν με βάση την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε χώρα. Ένας τρόπος για να αυξηθεί η απόδοση των επενδύσεων σε επίπεδο κρατών μελών είναι να εντοπιστούν και να εξαλειφθούν οι σημερινές μη αποδοτικές δαπάνες. Οι αντίστοιχοι πόροι μπορούν να εξοικονομηθούν και να επανεπενδυθούν με αποτελεσματικότερο τρόπο αλλού. Στις παραγράφους που ακολουθούν παρατίθενται ορισμένες κοινές ενδείξεις και πιθανές αιτίες τέτοιων μη αποδοτικών δαπανών.

- **Υψηλότερα από το μέσο όρο ποσοστά αποτυχίας και εγκατάλειψης του σχολείου**

Στην ΕΕ ακόμα, περίπου το 30 % των μαθητών εγκαταλείπει το σχολείο χωρίς να έχει ολοκληρώσει την ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τα ποσοστά μη ολοκλήρωσης των σπουδών είναι επίσης υψηλά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε αρκετές χώρες. Εκεί όπου η αποτυχία/εγκατάλειψη του σχολείου

⁴⁴ Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, ο.π. σημείο 1

⁴⁵ Why guidance matters, έγγραφο εργασίας του ΟΟΣΑ, 2002

⁴⁶ Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, ο.π. π. στόχος 1.4

είναι μεγαλύτερη από αλλού, μπορεί να προέρχεται από την επιβολή στους μαθητές (ή στους γονείς τους) πρόωρης επιλογής της μελλοντικής εκπαιδευτικής κατεύθυνσης. Η κατάσταση αυτή μπορεί να οφείλεται είτε σε άκαμπτα συστήματα είτε σε κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Οι πρόωρες ή βασιζόμενες σε κακή πληροφόρηση αποφάσεις μπορούν να οδηγήσουν σε υψηλότερα ποσοστά αποτυχίας, εγκατάλειψης του σχολείου ή σε άλλες εκδηλώσεις έλλειψης κινήτρων. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να επισημανθεί το έμμεσο κόστος που συνεπάγεται η αντίληψη ότι οι κατευθύνσεις της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι υποδεέστερης σημασίας, τόσο στη δευτεροβάθμια όσο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το φαινόμενο αυτό τείνει να εκτρέπει τις επιλογές προσανατολισμού από σπουδές που θα ταίριαζαν περισσότερο σε ορισμένους μαθητές σε άλλες που θεωρούνται ότι έχουν μεγαλύτερο κύρος ή που ανταποκρίνονται καλύτερα στα ανδρικά ή γυναικεία στερεότυπα. Με καλύτερο προσανατολισμό που να οδηγεί σε υψηλότερα ποσοστά ολοκλήρωσης των σπουδών θα εξοικονομηθούν κοινωνικές δαπάνες που οφείλονται στην αποτυχία και στην εγκατάλειψη των σπουδών και θα απελευθερωθούν οι πόροι αυτοί για παραγωγικότερες επενδύσεις σε τομείς όπως η εκπαίδευση για άτομα με ειδικές ανάγκες και η τακτική ενημέρωση των διδακτικών προγραμμάτων⁴⁷.

- Συγκριτικά υψηλή ανεργία των αποφοίτων

Αν και γενικοί οικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά την ανεργία των αποφοίτων, το φαινόμενο αυτό μπορεί να είναι συγκριτικά έντονο σε ορισμένες χώρες ως αποτέλεσμα διδακτικών προγραμμάτων που είναι υπερβολικά άκαμπτα ή μόνον εν μέρει σχετικά με τις ανάγκες των εργοδοτών. Για να την αντιμετωπίσει του προβλήματος ενδέχεται να απαιτείται ανακατανομή της χρηματοδότησης σε άλλους τομείς του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης ή τη σύνδεση της αύξησης των επενδύσεων με βελτιώσεις όσον αφορά την καταλληλότητα και την ευελιξία. Ενδέχεται επίσης να υπάρχουν και άλλα λιγότερο εμφανή, μακροχρόνια φαινόμενα που συνεπάγονται σημαντικές μη αποδοτικές δαπάνες, π.χ. στην περίπτωση που τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης μεταδίδουν άμεσα ή έμμεσα αξίες όπως η αποστροφή του κινδύνου αντί της επιχειρηματικής νοοτροπίας⁴⁸.

- Χαμηλότερα επίπεδα επιδόσεων

Αν και σε γενικές γραμμές υπάρχει θετικός συσχετισμός μεταξύ του επιπέδου επενδύσεων και των επιδόσεων, αυτό δεν ισχύει για όλες τις χώρες. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα επίπεδα επιδόσεων (όπως υπολογίζονται από μέσα όπως οι έρευνες PISA και IALS) είναι χαμηλότερα από ό,τι σε άλλες χώρες με συγκρίσιμο ή ακόμα και χαμηλότερο επίπεδο δαπανών. Η κατάσταση αυτή μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως η χαμηλή ποιότητα των παραδόσεων, η ανεπαρκής διδασκαλία, η ανικανότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων των μειονεκτουσών ομάδων ή περιφερειών ή η αναποτελεσματική κατανομή του πόρων.

- Υπερβολικά μεγάλη διάρκεια του κύκλου σπουδών για την απόκτηση ενός πτυχίου ή άλλου τίτλου.

Ο πραγματικός χρόνος που αφιερώνουν οι σπουδαστές για την απόκτηση ενός συγκεκριμένου πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα διάφορα κράτη μέλη μπορεί

⁴⁷ Σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, οπ.π σημείο 3

⁴⁸ Entrepreneurship in Europe, πράσινο βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2002.

να ποικίλει κατά ποσοστό έως και 100%. Η συνολική δαπάνη για ένα απόφοιτο κυμαίνεται κατά πολύ μέσα στην ΕΕ και είναι δυνατό να ερμηνευτούν πολλές από τις εμφανείς διαφορές που παρατηρούνται ως προς τη χρηματοδότηση σε ορισμένες χώρες ή ιδρύματα. Η σημασία των αποδοτικών δαπανών για την παρακολούθηση της διάρκειας των κύκλων σπουδών επισημαίνεται από την πρόσφατη προσοχή που δίνεται σε όλη την Ευρώπη για την επικύρωση της ανεπίσημης και της άτυπης μάθησης, που έχει αναγνωριστεί ως αποτελεσματική επένδυση. Μειώνει το κατώφλι εισόδου στη διά βίου μάθηση και αυξάνει την απόδοση για τα άτομα, τον εργοδότη και την κοινωνία. Κατά συνέπεια, απαιτείται λιγότερος χρόνος για την ολοκλήρωση ενός τίτλου ή την απόκτηση ενός πιστοποιητικού, οι παρέχοντες υποχρεούνται να παραδίδουν ενότητες μαθημάτων περισσότερο προσαρμοσμένες στις ειδικές ανάγκες και παράλληλα συντομότερες σε διάρκεια και πιο στοχοθετημένες, το άτομο πρέπει να αυτοχρηματοδοτείται για μικρότερο χρονικό διάστημα, χάνει λιγότερο χρόνο εργασίας και υπάρχει το επιπλέον κίνητρο ότι γνωρίζει πως αυτό που έχει ήδη επιτύχει θα συμβάλει στην ταχύτερη πρόοδό του.

- **Εκπαιδευτικά αδιέξοδα**

Τα αδιέξοδα προκύπτουν όταν υπάρχει έλλειψη ευελιξίας και δυνατότητας διείσδυσης μέσα και ανάμεσα στα διάφορα τμήματα που συνιστούν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης - και ορισμένες φορές ανάμεσα στην εκπαίδευση /κατάρτιση και στην εργασία: τα άτομα αποτρέπονται να αλλάζουν κατεύθυνση εάν διαπιστώνουν ότι έχουν κάνει λάθος επιλογή ή όταν θέλουν να επιστρέψουν στις σπουδές ή στην κατάρτιση σε ένα υψηλότερο επίπεδο ή αργότερα κατά τη διάρκεια του βίου. Αυτό συχνά οφείλεται στην έλλειψη αξιολόγησης της προηγούμενης μάθησης και της άτυπης μάθησης που έχουν αποκτήσει οι υποψήφιοι σε τμήματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ιδιαίτερα όταν αλλάζουν κατεύθυνση και στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Υπάρχουν βέβαια και άλλοι τομείς στους οποίους υπάρχουν ανησυχίες όσον αφορά την αποδοτικότητα των δαπανών. Αυτό ισχύει στην περίπτωση π.χ. των ενεργητικών πολιτικών της αγοράς εργασίας για την επανακατάρτιση των ανέργων και των ανενεργών ατόμων που επιθυμούν να εργαστούν· εκτιμάται ότι ο συνδυασμός της κατάρτισης με άλλα μέτρα όπως η επαγγελματική εμπειρία και η συνεκτίμηση τόσο των χαρακτηριστικών του ατόμου όσο και των συνθηκών της αγοράς εργασίας αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες επιτυχίας.

Συνολικά, η αύξηση των επενδύσεων είναι παραγωγική μόνον όταν συνδέεται με υψηλότερη ποιότητα, πιο στενή επαφή με τις ανάγκες των σπουδαστών, αυξημένη κοινωνική, οικονομική και δημοκρατική αποτελεσματικότητα και/ή βελτιωμένη πρόσβαση. Η αύξηση των επενδύσεων σε ανεπαρκή ή υπερβολικά μεγάλης διάρκειας διδακτικά προγράμματα χωρίς την προηγούμενη μεταρρύθμισή τους θα οδηγούσε στη διαίωσιση της αναποτελεσματικότητας παρά στην επίλυσή της. Οι αποδοτικές επενδύσεις πρέπει να συμβάλλουν στην ενίσχυση και την ανταμοιβή της ποιότητας και της καινοτομίας στη διδασκαλία και τη μάθηση. Αυτό απαιτεί προσεκτική παρακολούθηση των χρησιμοποιούμενων μέσων και των παραγόμενων αποτελεσμάτων σε ευρωπαϊκό, εθνικό και θεσμικό επίπεδο, με ιδιαίτερη προσοχή στην ισότητα της πρόσβασης για όλες τις κοινωνικοοικονομικές και ηλικιακές ομάδες, λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών μαθησιακών αναγκών τους.

5.3. Αποτελεσματική διαχείριση των πόρων

Η υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικής αποκέντρωσης (δηλ., όχι μόνον την αποκέντρωση της κεντρικής διοίκησης, αλλά και τη δυνατότητα αλλαγής και προσαρμογής των διδακτικών προγραμμάτων, των μεθόδων και της διαχείρισης) και επιδόσεων, που καταδεικνύεται όλο και περισσότερο υπό το φως των αποτελεσμάτων των μελετών TIMSS / PISA. Η σημασία της τοπικής διαχείρισης των πόρων επισημάνθηκε από τα ίδια τα κράτη μέλη στην απάντησή τους στο υπόμνημα της Επιτροπής για τη διά βίου μάθηση.

Ωστόσο η αποτελεσματική αποκέντρωση απαιτεί νέες επενδύσεις α) για την επιμόρφωση των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των διευθυντών των σχολικών ιδρυμάτων και των εκπαιδευτικών στη διαχείριση και την αποδοτική χρήση των πόρων· β) για την καθιέρωση ενός συστήματος για την εξασφάλιση της ποιότητας που θα καλύπτει όλα τα επίπεδα, δηλ., για τη διάδοση μιας αντίληψης περί ποιότητας σε όλο το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης, που θα βασίζεται στην εμπιστοσύνη στους τοπικούς παράγοντες που εργάζονται βάσει ενός κοινού πυρήνα προτύπων ποιότητας και στην αυτονομία τους· αυτοί πρέπει συγκεκριμένα να εξασφαλίζουν ότι η αναγνώριση μεγαλύτερης υπευθυνότητας στο σχολικό/τοπικό επίπεδο δεν υπονομεύει την ισότητα, την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου ή τη συμμετοχή των σπουδαστών· και γ) για ένα διαφανές πλαίσιο απόκτησης τίτλων που θα περιλαμβάνει τους γενικούς και τους επαγγελματικούς τίτλους, και θα είναι προσαρμοσμένο στις εθνικές ανάγκες αλλά παράλληλα συγκρίσιμο με ανάλογο πλαίσιο σε ευρωπαϊκό επίπεδο (βλ. τμήμα 6 κατωτέρω).

Μια άλλη σημαντική πτυχή είναι η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων μέσω μιας προσέγγισης που θα βασίζεται στην εταιρική σχέση. Ειδικότερα, οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να διερευνήσουν τη δυνατότητα για την ανάπτυξη διάφορων εταιρικών σχέσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα προκειμένου να κινητοποιήσουν επιπλέον ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους⁴⁹. Οι εταιρικές σχέσεις θεωρούνται καθοριστικός παράγοντας για την υποκίνηση το άνοιγμα, την καταλληλότητα και την ποιότητα της εκπαίδευσης στην προοπτική της διά βίου μάθησης⁵⁰. Οι εταιρικές σχέσεις που περιλαμβάνουν ιδιωτικούς χρηματοδότες μπορούν επίσης να προαγάγουν την υπευθύνότερη συμπεριφορά των σπουδαστών, των οικογενειών τους και του εκπαιδευτικού προσωπικού και κατά συνέπεια να ενισχύσουν την αποδοτικότητα της συνολικής δαπάνης. Ωστόσο, αυτό δεν θα πρέπει σε καμιά περίπτωση να περιορίσει την πρόσβαση των σπουδαστών που προέρχονται από λιγότερο ευνοημένα στρώματα.

Για τη μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας απαιτείται επίσης συντονισμένη δράση μεταξύ των υπουργείων. Ο περιορισμός των στεγανών, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, μεταξύ των υπουργείων που είναι αρμόδια για την παιδεία, την απασχόληση, την οικονομία, την έρευνα, την νεολαία, το περιβάλλον, την υγεία κ.τ.λ θα μπορούσε να αποτρέψει την επικάλυψη ή τη διασκόρπιση των προσπαθειών και της χρηματοδότησης και έτσι να ενισχύσει τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων. Ένα ιδιαίτερα εύγλωττο παράδειγμα εντοπίζεται στον τομέα της εξατομικευμένης παροχής συμβουλών/προσανατολισμού στους σπουδαστές και στους απασχολούμενους και άνεργους νέους και ενήλικες, ορισμένοι από τους οποίους

⁴⁹ Χρηματοδότηση της Εκπαίδευσης, Eurydice, 2002

⁵⁰ Πραγμάτωση της ευρωπαϊκής περιοχής διά βίου μάθησης, ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2001.

βρίσκονται σε δυσχερή κατάσταση. Παρά τις ομοιότητες των καθηκόντων, οι βασικές αυτές δραστηριότητες τείνουν να εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιότητας των διάφορων υπουργείων ανάλογα με την εμπλεκόμενη ομάδα στόχο και/ή την προβλεπόμενη δραστηριότητα (σπουδές, πρώτη εργασία, κατάρτιση εντός της αγοράς εργασίας κ.τ.λ. Ο κατακερματισμός αυτός συχνά δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες στους χρήστες και μειώνει τη γενική αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η αποδοτική επένδυση στην κοινωνική της γνώσης απαιτεί επίσης συντονισμένη προσέγγιση μεταξύ των αρχών που είναι αρμόδιες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση και αυτών που είναι αρμόδιες για την έρευνα και την καινοτομία, δεδομένου του φιλόδοξου διπλού στόχου της Βαρκελώνης να αυξηθούν οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη και το μέρος αυτών που χρηματοδοτείται από τις επιχειρήσεις. Προσπάθειες συντονισμού προς αυτές τις κατευθύνσεις βρίσκονται επίσης σε εξέλιξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδιαίτερα μέσω της ολοκληρωμένης προσέγγισης για την υλοποίηση του προγράμματος εργασίας για τους στόχους και άλλων εξελίξεων σε σχετικούς τομείς πολιτικής.

Ο καθορισμός εθνικών και ευρωπαϊκών κριτηρίων αναφοράς αποτελεί ένα ακόμα απαραίτητο εργαλείο για να μπορεί κάθε χώρα να συγκρίνει τα επιτεύγματά της με αυτά των άλλων. Καθοριστικής σημασίας είναι επίσης ο υπολογισμός της προόδου προς την επίτευξη του γενικού στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας και των λεπτομερών στόχων που συμφωνήθηκαν όσον αφορά τα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης⁵¹.

6. ΟΙ ΑΠΟΔΟΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΤΑΧΘΟΥΝ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης εξαρτάται για κάθε χώρα από τις ιδιαίτερες δομές της, τα επίπεδα των επιδόσεων, τα πλεονεκτήματα και στις αδυναμίες της, στους προσανατολισμούς της πολιτικής της. Οι μεταρρυθμίσεις αποτελούν αρμοδιότητα των κρατών μελών και των υποψήφιων χωρών, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Κατά συνέπεια σκοπός του τμήματος αυτού δεν είναι να εξετάσει τις ενδεχόμενες εθνικές μεταρρυθμίσεις, αλλά να επισημάνει ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές, μολονότι αποφασίζονται και υλοποιούνται σε εθνική κλίμακα, πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την όλο και σημαντικότερη ευρωπαϊκή τους διάσταση και ότι αυτή έχει εξελιχθεί σε καθοριστικό παράγοντα της αποδοτικότητάς τους.

Η σημασία της επένδυσης στην ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης υπογραμμίζεται στην ανακοίνωση για τη διά βίου μάθηση και στο σχέδιο δράσης για τις δεξιότητες και την κινητικότητα και επισημαίνεται στο πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους (ιδιαίτερα στο στόχο 3.5). Ο καθορισμός ενός σαφούς και σταθερού πλαισίου στόχου σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχία των επενδυτικών στρατηγικών των υποψήφιων χωρών. Αποφεύγεται με τον τρόπο αυτό ο κίνδυνος μετατόπισης των στόχων, που μπορεί εύκολα να υπονομεύσει ακόμα και τις γενναϊόδωρες πολιτικές επενδύσεων. Το γεγονός ότι όλα τα κράτη μέλη (σημερινά και νέα) εισαγάγουν συγκλίνουσες αλλαγές/μεταρρυθμίσεις για την επίτευξη στόχων κοινών για όλους μπορεί από μόνο του να λειτουργήσει ως ισχυρός παράγοντας κινητοποίησης και ολοκλήρωσης. Αυτό

⁵¹ European benchmarks in education and training: follow-up to the Lisbon European Council, σπ.π

υπογραμμίζει πόσο σημαντική είναι η συμμετοχή των υποψήφιων χωρών τόσο στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση όσο και στην υλοποίηση του προγράμματος εργασίας για τους στόχους - όπως συμφωνήθηκε από τους υπουργούς Παιδείας στην Μπρατισλάβα τον Ιούνιο του 2002.

6.1. Οι εθνικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού χώρου της γνώσης

Στην πιο ολοκληρωμένη Ευρώπη οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση έχουν αποκτήσει πολύ ισχυρότερη ευρωπαϊκή διάσταση. Οι επενδύσεις και οι μεταρρυθμίσεις στους τομείς αυτούς που προσανατολίζονται μόνον στις εθνικές και περιφερειακές ανάγκες και αγνοούν την ευρωπαϊκή τους διάσταση δεν θα είναι τόσο αποτελεσματικές όσο θα μπορούσαν να είναι στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού χώρου της γνώσης. Τα κριτήρια για την αξιολόγηση της ποιότητας και της καταλληλότητας των προγραμμάτων σπουδών/κατάρτισης και των ιδρυμάτων πρέπει να είναι συμβατά σε ευρωπαϊκό επίπεδο και να ανοίγουν το δρόμο για να μετατραπεί η Ευρώπη σε παγκόσμιο σημείο αναφοράς στους τομείς αυτούς. Με άλλα λόγια, οι επενδύσεις και οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να πραγματοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται *όσο μεγαλύτερη σύγκλιση απαιτείται* (διατηρώντας παράλληλα *όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλομορφία*), σύμφωνα με το μήνυμα που απέστειλαν οι υπουργοί Παιδείας στην πολιτική τους δήλωση που παρατίθενται την αρχή του προγράμματος εργασίας για τους στόχους⁵². Αυτή η συντονισμένη δράση είναι σε θέση να παραγάγει σημαντική ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην εκπαίδευση των ενηλίκων και στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και σε άλλους τομείς πολιτικής, π.χ. απασχόληση ή περιφερειακή ανάπτυξη. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις είναι επίσης καθοριστικές για τις πολιτικές που αφορούν την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση και για την αποδοτικότητα των επενδύσεων της ΕΤεΠ και των Διαρθρωτικών Ταμείων, δηλ., για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας.

6.2. Επενδύσεις για την ανανέωση του διδακτικού προγράμματος, την εξασφάλιση της ποιότητας και την αναγνώριση των τίτλων στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού χώρου της γνώσης

Μπροστά στην εμφάνιση της κοινωνίας της γνώσης, η πιο πρωταρχική ανάγκη για μεταρρύθμιση στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης αφορά την ανανέωση των διδακτικών προγραμμάτων στη γενική εκπαίδευση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στη εκπαίδευση των ενηλίκων, δηλ. σε όλο το φάσμα της διά βίου μάθησης. Η ανανέωση αυτή πρέπει να αντανακλά την προτεραιότητα που δίνεται στις βασικές δεξιότητες: τη διαφοροποίηση των μαθησιακών κατευθύνσεων και μεθόδων ώστε να προσαρμόζονται στις διάφορες κατηγορίες σπουδαστών· την αποτελεσματική χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία και τη μάθηση· την προαγωγή της βιώσιμης απασχολησιμότητας για τους άνδρες και τις γυναίκες· την ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής διάστασης σε όλους τους κύκλους μαθημάτων, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής εκμάθησης ξένων γλωσσών και τη δυνατότητα των σπουδαστών και των καταρτιζομένων να πραγματοποιούν μεγάλο μέρος της εκπαίδευσής τους σε άλλη χώρα· καθώς και μεγαλύτερη ευελιξία στη διάρθρωση των κύκλων μαθημάτων και μεγαλύτερη δυνατότητα διείσδυσης μεταξύ των διαφόρων κατευθύνσεων εκπαίδευσης/κατάρτισης. Η πολυσχιδής αυτή ανανέωση

⁵² Λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, οπ. π

του διδακτικού περιεχομένου βρίσκεται στο επίκεντρο του προγράμματος εργασίας για τους στόχους (βλ. τμήμα 5.1.). Αποτελεί επίσης βασική απαίτηση στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνια για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και του πρόσφατα εγκριθέντος ψηφίσματος για την ενισχυμένη συνεργασία στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (δήλωση της Κοπεγχάγης)⁵³. Και στις δύο περιπτώσεις οι επαφές μεταξύ εκπαίδευσης και επαγγελματικού κόσμου (φορείς επαγγελματιών, εργοδοτών, ερευνητικές μονάδες κ.τ.λ.) μπορεί να συμβάλουν στη διαμόρφωση καλύτερων διδακτικών προγραμμάτων και στη δημιουργία κινήτρων για περισσότερες ιδιωτικές εισφορές στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Αν και το θέμα της ανανέωσης του διδακτικού περιεχομένου απασχολεί όλες τις χώρες, αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία και επιτακτικό χαρακτήρα σε ορισμένες υπονήφιες χώρες, όπου υφίσταται ο κίνδυνος τα κονδύλια να καταλήξουν σε μη παραγωγικούς τομείς των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης εάν εξακολουθήσουν να αναβάλλονται οι μεταρρυθμίσεις του διδακτικού περιεχομένου.

Με το θέμα της ανανέωσης του διδακτικού περιεχομένου συνδέεται η εξασφάλιση της ποιότητας. Δεν θα είναι αποδοτικές όλες οι επενδύσεις στην εξασφάλιση της ποιότητας. Αυτό θα συμβεί μόνον εάν δοθεί προτεραιότητα στη μεταρρύθμιση του διδακτικού περιεχομένου που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας και εάν αναγνωριστεί η ανάγκη για μηχανισμούς εξασφάλισης της ποιότητας που θα ανατεθούν σε όργανα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Η «ποιότητα» σε μία ευρωπαϊκή προοπτική δεν μπορεί να κηρύσσεται διά νόμου ή από τις αρχές. Υπάρχει μόνον εάν αναγνωρίζεται η ύπαρξή της από τους άλλους (χρήστες, εργοδότες, άλλα ιδρύματα, άλλες χώρες). Συνεπώς, η πρώτη επιτακτική ανάγκη για τα συστήματα εξασφάλισης της ποιότητας που αναπτύσσονται σε εθνικό επίπεδο πρέπει να είναι η ενίσχυση της σημασίας τους και της αξιοπιστίας τους (π.χ. μέσω της συμμετοχής ενδιαφερόμενων παραγόντων και υπηκόων άλλων κρατών στα όργανα εξασφάλισης της ποιότητας) και της συμβατότητάς τους με τα συστήματα που χρησιμοποιούνται αλλού στην Ευρώπη. Οι πτυχές αυτές αποτελούν θεμελιώδεις για τη μελλοντική ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (όπως τονίζεται στη διαδικασία της Μπολόνια) καθώς και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (όπως υπογραμμίζεται στη συνέχεια στο Φόρουμ για την Ποιότητα και στη δήλωση της Κοπεγχάγης). Και στους δύο τομείς, απαιτείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο ένας κοινός πυρήνας κριτηρίων ποιότητας για την εξασφάλιση της διαφάνειας, της συγκρισιμότητας και της συμβατότητας. Οι εργασίες για την επίτευξη του στόχου αυτού έχουν αρχίσει αλλά πρέπει να ενισχυθούν και να επιταχυνθούν.

Η επίτευξη μεγαλύτερης αποδοτικότητας των εκπαιδευτικών επενδύσεων στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και η ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας απαιτούν ένα σημαντικό βήμα προόδου προς την αναγνώριση των τίτλων και των ικανοτήτων που αποκτώνται οπουδήποτε μέσα στην ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη το Μάρτιο του 2002 εξέφρασε την ικανοποίησή του για το σχέδιο δράσης της Επιτροπής για τη άρση των φραγμών εντός των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας έως το 2005, συμπεριλαμβανομένων όσων απορρέουν από την αποτυχία αναγνώρισης των επίσημων τίτλων και της ανεπίσημης μάθησης. Παρά τα σημαντικά μέτρα πολιτικής που έχουν ληφθεί στον τομέα αυτό (π.χ. οι οδηγίες για

⁵³ Ψήφισμα του Συμβουλίου για την προαγωγή της ενισχυμένης συνεργασίας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (EEK), έγγραφο 14343-2002 και «Δήλωση της Κοπεγχάγης» των αρμόδιων για την EEK υπουργών της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 30ης Νοεμβρίου 2002.

την επαγγελματική αναγνώριση ή το σχέδιο δράσης της Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Νίκαια) και τα διάφορα μέσα που τέθηκαν σε εφαρμογή για την υποστήριξη των πολιτικών αυτών [ευρωπαϊκό βιογραφικό σημείωμα, EuroPass (ευρωπαϊκό βιβλιάριο κατάρτισης), ECTS (ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς ακαδημαϊκών μονάδων), NARICs (εθνικά κέντρα ενημέρωσης για την αναγνώριση ακαδημαϊκών τίτλων, συμπλήρωμα διπλώματος], η πρόοδος ήταν πολύ πιο αργή από την αναμενόμενη. Οι πολύπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες αναγνώρισης που ισχύουν σε πολλές χώρες ή σε πολλά ιδρύματα παραμένουν το μεγαλύτερο εμπόδιο για τη δημιουργία μίας ομαλής και αποτελεσματικής ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας και πανευρωπαϊκών προοπτικών απασχόλησης για τους κάτοχους των τίτλων⁵⁴. Δεν μπορεί να υπάρξει ευρωπαϊκός χώρος της γνώσης ούτε ευρωπαϊκή αγορά εργασίας (χωρίς ένα διαφανές, φιλικό προς το χρήστη και προβλεπτό σύστημα αναγνώρισης των πτυχίων και των τίτλων πέρα από τα εθνικά σύνορα στη σημερινή και στη διευρυμένη ΕΕ.

Η εξασφάλιση της αποδοτικότητας των επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση - και η επίτευξη προόδου προς το στρατηγικό στόχο της Λισσαβώνας - απαιτεί στους παραπάνω τομείς αποφασιστικές αποφάσεις που να βασίζονται σε σαφές προτεραιότητες. Σε μία εποχή επιταχυνόμενης ολοκλήρωσης των αγορών εργασίας και των οικονομιών, η εκπαίδευση και η κατάρτιση δεν μπορούν και δεν πρέπει να επιτραπεί να υστερούν. Επιπλέον οι ευρωπαίοι σπουδαστές και καταρτιζόμενοι συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο την ανάγκη και το δικαίωμα να σπουδάζουν για την απόκτηση τίτλων που θα μπορούν να πραγματικά να χρησιμοποιηθούν σε ολόκληρη την ΕΕ. Τα ιδρύματα και τα εθνικά όργανα πιστοποίησης θα πρέπει όλο και περισσότερο να βρίσκουν τρόπους να παρέχουν τέτοιους τίτλους και όσα δεν το πράξουν θα διατρέχουν το κίνδυνο να θέσουν σε μειονεκτική θέση τους ίδιους τους πολίτες τους περιορίζοντας τις ευκαιρίες τους στην ευρωπαϊκή οικονομία και κοινωνία της γνώσης.

6.3. Ενίσχυση της αξίας της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης στον κόσμο

Για να γίνει η Ευρώπη παγκόσμιο σημείο αναφοράς για την ποιότητα και την αξία των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων και ιδρυμάτων απαιτείται συγκεκριμένη δράση και συγκεκριμένες επενδύσεις. Είναι ένας εξαιρετικά φιλόδοξος στόχος για τη σημερινή ΕΕ και ακόμα περισσότερο για τη διευρυμένη Ένωση. Πρωτοβουλίες όπως η Erasmus-World και η καθιέρωση κοινών πολιτικών θεώρησης διαβατηρίου για τους σπουδαστές και τους καταρτιζομένους από τρίτες χώρες, σε συνδυασμό με παρόμοια δράση στον τομέα της έρευνας, θα μπορούσαν να ενισχύσουν την εικόνα της Ευρώπης παγκοσμίως ως προορισμού για τους σπουδαστές, τους επιστήμονες και τους ερευνητές. Ωστόσο η επιτυχία στον τομέα αυτό θα εξαρτηθεί από την ανανέωση του διδακτικού περιεχομένου, την καθιέρωση ενός ευνόητου, συνεκτικού πλαισίου τίτλων καθώς και από την προβολή των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων και πτυχίων ανά την υφήλιο⁵⁵. Βέβαια, δεν είναι πιθανό να βελτιωθεί η αναγνώριση των ευρωπαϊκών πτυχίων ευρύτερα ανά τον κόσμο και ο υπόλοιπος κόσμος δεν είναι πιθανό να θεωρήσει την Ευρώπη σημείο αναφοράς, όσο οι ίδιοι οι Ευρωπαίοι δεν αναγνωρίζουν αμοιβαία τα δικά τους πτυχία.

⁵⁴ Σχέδιο δράσης της Επιτροπής για τις δεξιότητες και την κινητικότητα, οπ.π, σημεία 10, 15, 19 και 20.

⁵⁵ The Globalisation of Education and Training : Recommendations for a Coherent Response of the EU έκθεση της Academic Cooperation Association (ACA) για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ ΕΑΚ, Σεπτέμβριος 2000..

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Οι πολιτικοί στόχοι που καθορίστηκαν από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων σημαίνουν ότι οι προσδοκίες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση είναι εξαιρετικά υψηλές. Δικαιολογούνται απόλυτα από τον ουσιαστικό ρόλο που έχουν η εκπαίδευση και η κατάρτιση στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας, όπως έχει ρητά αναγνωρίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Οι γενικοί στόχοι της Λισσαβώνας και οι συνακόλουθοι στόχοι που καθορίστηκαν όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση παραμένουν περισσότερο έγκυρη από ποτέ. Καθορίστηκαν από τα ίδια τα κράτη μέλη για τα ίδια τα κράτη μέλη. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης δεν είναι να κάνει υποδείξεις περί του πρακτέου σε κάθε συγκεκριμένη χώρα και ορισμένα θέματα που θίγει είναι σαφώς πιο φλέγοντα σε ορισμένες χώρες από ό,τι σε άλλες. Η βασική ευθύνη για την επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων έγκειται στις αρχές τις αρμόδιες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στα σημερινά και στα μελλοντικά κράτη μέλη. Είναι σαφές ότι εάν οι περιφέρειες και οι χώρες δεν επιτύχουν περισσότερες και αποδοτικότερες επενδύσεις στους πολίτες τους, θα δουν τις οικονομικές και κοινωνικές τους επιδόσεις - καθώς και της Ευρώπης στο σύνολό της- να υστερούν. Για τους λόγους αυτούς, η Επιτροπή υπογραμμίζει τη σημασία της προσήλωσης στους στόχους που έχουν συμφωνηθεί και της επιδίωξης μιας επενδυτικής πολιτικής στο πλαίσιο της οποίας θα παρέχονται επαρκείς πόροι στους τομείς στους οποίους θα συμβάλλουν τα μέγιστα στην επίτευξη των στόχων που καθορίστηκαν σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι στόχοι αυτοί θα είναι πιο δύσκολο να επιτευχθούν από όσο πιστευόταν αρχικά, λόγω των αυξημένων ευρωπαϊκών φιλοδοξιών, λόγω του ισχυρότερου ανταγωνισμού που οφείλεται στις αυξημένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στα συστήματα γνώσης σε άλλες περιοχές του κόσμου και λόγω των προκλήσεων που συνδέονται με τη δημογραφία και τη διεύρυνση. Μπροστά στις προκλήσεις αυτές και στα σημερινά δείγματα αρχής δραστηριοποίησης, η Επιτροπή ανησυχεί ότι ο στόχος των περισσότερων και καλύτερων επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση ενδέχεται να μην επιτευχθεί έως το 2010· δεδομένης της πρωταρχικής συμβολής της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σε άλλους τομείς πολιτικής, αυτό θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο στο συνολικό στόχο που έθεσε η ΕΕ στη Λισσαβώνα.

Για να αποφευχθεί αυτό, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη και τις υποψήφιες χώρες, ανάλογα με τη συγκεκριμένη κατάσταση τους:

- Να επανεξετάσουν τις δημόσιες επενδύσεις - συνολικά και στους σημαντικούς τομείς του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης - αυξάνοντας αυτές με στοχοθετημένο τρόπο όπου απαιτείται, μέσω, μεταξύ άλλων, του επαναπροσανατολισμού των υφιστάμενων επενδύσεων στη διά βίου ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Είναι ουσιώδους σημασίας για τη διευρυσμένη ΕΕ να εξασφαλίσει την ποιότητα, την ισότητα, την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή ισορροπία (όσον αφορά την ανάπτυξη και την απασχόληση) που απαιτείται από τα συμπεράσματα της Λισσαβώνας, από το πρόγραμμα εργασίας για τους στόχους (και τη διά βίου μάθηση), από τις ευρωπαϊκές στρατηγικές για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη και από το «ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο».

- Να εφαρμόσουν πολιτικές και κίνητρα για να ενθαρρύνει την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση ως συμπλήρωμα και όχι ως υποκατάσταση των επαρκών δημόσιων δαπανών. Αυτό θα μπορούσε να συντονιστεί με παρόμοιες προσπάθειες στον τομέα της έρευνα και ανάπτυξη, δεδομένου του διπλού στόχου της Βαρκελώνης για αύξηση των συνολικών δαπανών στην έρευνα και ανάπτυξη και για χρηματοδότηση των δαπανών αυτών κατά 2/3 από τις επιχειρήσεις. Η επίτευξη του στόχου αυτού απαιτεί μια προσέγγιση εταιρικής σχέσης και δράση από όλους τους σχετικούς παράγοντες: ιδιώτες, επιχειρήσεις, κοινωνικοί εταίροι και δημόσιες αρχές. Το κράτος έχει την ευθύνη να αποφύγει καταστάσεις ανεπαρκούς χρηματοδότησης που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο όχι μόνον την ποιότητα και την ελκυστικότητα των δικών του συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, αλλά και την επίτευξη των εσωτερικών στόχων της ΕΕ και τη διεθνή ανταγωνιστικότητά της.
- Να στοχοθετήσουν τις επενδύσεις με σκοπό τη μακροπρόθεσμη αποδοτικότητα των συστημάτων, δηλ. να επικεντρωθούν σε τομείς στους οποίους είναι πιθανότερο να παραχθεί μεγαλύτερη ποιότητα, αξία αποδοτικότητα και περισσότερες δυνατότητες πρόσβασης. Αυτό απαιτεί επανεξέταση της κατανομής και της διαχείρισης των σημερινών δαπανών. Οι σημερινές περιπτώσεις μη αποδοτικών δαπανών πρέπει να εντοπιστούν και να εκτιμηθεί το κόστος τους. Ο καθορισμός εθνικών και ευρωπαϊκών κριτηρίων αναφοράς αποτελεί επίσης απαραίτητο μέσο για να συγκρίνει κάθε χώρα τα επιτεύγματά της με τις άλλες χώρες και είναι επίσης ουσιαστικό να υπολογιστεί η πρόοδος που σημειώνεται για την επίτευξη του συνολικού στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας και των λεπτομερών στόχων που συμφωνήθηκαν σχετικά με τα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Να δημιουργήσουν τις συνθήκες για τη μέγιστη αποδοτικότητα των επενδύσεων, με την ανανέωση του διδακτικού περιεχομένου, την εξασφάλιση της ποιότητας και την αναγνώριση των τίτλων που απαιτούνται από το νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης αλλά και της απασχόλησης. Οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε αυστηρά εθνικό πλαίσιο ανεξάρτητα από τα ευρύτερα ευρωπαϊκά θέματα δεν θα αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους. Τα ιδρύματα και τα συστήματα που δεν αναγνωρίζουν ότι οι σπουδαστές χρειάζονται και απαιτούν τίτλους που μπορούν να χρησιμοποιούνται σε ολόκληρη την Ευρώπη, θα θέσουν σε μειονεκτική θέση τους ίδιους τους πολίτες τους και θα μειώσουν την αποδοτικότητα των επενδύσεών τους.

Όπως αποδεικνύεται στο παρόν έγγραφο, «η βέλτιστη χρήση των πόρων» (στόχος 1.5) θα είναι ζωτικής σημασίας για να μπορέσουν η εκπαίδευση και η κατάρτιση να εκπληρώσουν τους στόχους τους και να διαδραματίσουν πλήρως το ρόλο τους στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών στρατηγικών για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη και για την επίτευξη του συνολικού στόχου της Λισσαβώνας. Η Επιτροπή προσβλέπει σε συζήτηση σχετικά με τα θέματα αυτά με τα κράτη μέλη και τις υποψήφιες χώρες και τα καλεί να θεωρήσουν τις πολιτικές τους όσον αφορά τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση ως βασικούς καθοριστικούς παράγοντες για το ίδιο το μέλλον τους στη διευρυμένη ΕΕ και για το μέλλον της Ευρώπης στον κόσμο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση
 Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση ως ποσοστό του ΑΕΠ

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
EU	5.2i	5.2i	5.1i	5.0i	5.0i	5.1i	(:)
B	5.0i	5.0i	4.9i	5.2	5.5I	(:)	(:)
DK	7.7	8.1	7.9	8.2	8.0I	(:)	(:)
D	4.7	4.8	4.7	4.7	4.7	(:)	(:)
EL	2.9	3.1	3.4	3.5	3.7	3.5e	3.5e
E	4.7	4.7	4.5	4.5	4.5	4.5e	4.4e
F	6.0i	5.9i	6.0i	5.9i	5.9i	5.8e	5.7e
IRL	5.5	5.3	5.2	4.9	4.6	4.5e	(:)
I	4.9	4.9	4.6	4.6	4.5	4.6e	4.5e
L	4.3	4.0	4.1	(:)	(:)	(:)	(:)
NL	5.0	5.0	4.8	4.9	4.8	4.9e	4.9e
A	6.5	6.4	6.3	6.3	6.3	(:)	(:)
P	5.4	5.5	5.6	5.6	5.7	(:)	(:)
FIN	6.9	7.0	6.5	6.2	6.2	6.0e	(:)
S	7.5	7.6	7.9	8.0	7.7	8.4e	8.3e
UK	5.0i	4.8i	4.7i	4.6i	4.6i	4.9e	(:)
USA	4.9	:	5.2	5.0	4.9	:	:
JAP	3.5	:	3.5	3.5	3.5	:	:

Τα δεδομένα του 1999 για τις υποψήφιες χώρες

BG	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	RO	SK
3.8	4.4	7.4	5.7	6.3	6.5	4.7	4.7	5.2	3.4	4.3

Πηγή: Eurostat, δεδομένα για τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία: ΟΟΣΑ

e = τα δεδομένα για το 2000 και το 2001 είναι εκτιμήσεις

i = βλ. υποσημειώσεις

(:) = Δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα, Υποψήφιες χώρες: εμφανίζονται μόνον οι χώρες για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα

B: μόνον η φλαμανδική κοινότητα για την περίοδο 1995-1997

B, DK: αλλαγή κάλυψης για το 1999

FR: τα ποσά των εκπαιδευτικών δαπανών δεν περιλαμβάνουν τα υπερπόντια διαμερίσματα.

UK: εκτιμήσεις, με βάση τα δεδομένα για τα οικονομικά έτη στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα οποία αρχίζουν την 1η Απριλίου και τελειώνουν στις 31 Μαρτίου

Πίνακας 2: Ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση

Ιδιωτικές δαπάνες για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ως % του ΑΕΠ			Δαπάνες των επιχειρήσεων για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση ως % του μισθολογικού κόστους		
	1995	1999		1993	1999
EU	0.6	0.7	EU	1.6	2.3
B	:	0.3i	B	1.4	1.6
DK	0.3i	0.3i	DK	1.3	3.0
D	1.3	1.2	D	1.2	1.5
EL	:	0.3i	EL	1.1	0.9
E	1.0	0.9	E	1.0	1.5
F	0.4	0.4	F	2.0	2.4
IRL	0.5	0.4	IRL	1.5	2.4
I	0.1	0.4	I	0.8	1.7
L	:	:	L	1.3	1.9
NL	:	0.4	NL	1.8	2.8
A	0.3i	0.3i	A	:	1.3
P	0.0i	0.1i	P	0.7	1.2
FIN	:	0.1	FIN	:	2.4
S	0.1	0.2	S	:	2.8
UK	0.2	0.7	UK	2.7	3.6
USA	1.7	1.6	USA	:	:
JAP	1.2	1.1	JAP	:	:

Δεδομένα για τις δαπάνες των επιχειρήσεων για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση για επιλεγμένες υποψήφιες χώρες (i), % του μισθολογικού κόστους, 1999

BG	CZ	EE	LV	LT	HU	PL	RO	SI
1.0	1.9	1.8	1.1	0.8	1.2	0.8	0.5	1.3

Πηγή: Ιδιωτικές δαπάνες για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα: ΟΟΣΑ (Education at a Glance 2002)

Δαπάνες των επιχειρήσεων για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση: Eurostat

i = βλ. υποσημείωση

A, B, EL, P: Οι δημόσιες επιδοτήσεις των νοικοκυριών συμπεριλαμβάνονται στις ιδιωτικές δαπάνες

Υποψήφιες χώρες: εμφανίζονται μόνον οι χώρες για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα

Πίνακας 3: Συνολικές δαπάνες ανά μαθητή/σπουδαστή σε κάθε εκπαιδευτικό επίπεδο, 1999

σε 1000 δολάρια ΗΠΑ εκφρασμένα σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ)

	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 1)	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 2-4)	Τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5-6)
EU	4.1	6.2	8.5
B	4.0	6.4	9.7
DK	6.7	7.6	10.7
D	3.8	6.6	10.4
EL	2.2	2.9	4.3
E	3.6	4.9	5.7
F	4.1	7.2	7.9
IRL	3.0	4.4	9.7
I	5.4	6.5	7.6
L	:	:	:
NL	4.2	5.7	12.3
A	6.6	8.5	12.1
P	3.5	5.2	4.8
FIN	4.1	5.9	8.1
S	5.7	5.9	14.2
UK	3.6	5.6	9.6
USA	6.6	8.2	19.2
JAP	5.2	6.0	10.3

Πηγή: ΟΟΣΑ

Κάτω Χώρες: μόνον κρατικά και ιδιωτικά ιδρύματα που εξαρτώνται από το κράτος

Ελλάδα, Ιταλία: μόνον κρατικά ιδρύματα

ΗΠΑ: μόνον κρατικά και ανεξάρτητα ιδιωτικά ιδρύματα

Αυστρία: δεδομένα εγγραφών για το 1998/99

Δεδομένα για τις υπονήπιες χώρες:

Δημοκρατία της Τσεχίας 1.8/3.4/5.7

Ουγγαρία 2.2/2.4/5.9

Πολωνία 1.9/1.6/3.9

Δημοκρατία της Σλοβακίας /2.2/5.3

Πίνακας 4: Δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση από δημόσιες και ιδιωτικές πηγές ως % του ΑΕΠ

	1995	1999		
	σύνολο	σύνολο	δημόσιες	ιδιωτικές
EU	1.1	1.1	1.0	0.2
B	:	1.3	:	:
DK	1.6	1.6	1.5	< 0.1
D	1.1	1.1	1.0	0.1
EL	0.7	1.0	1.0	< 0.1
E	1.0	1.1	0.9	0.3
F	1.1	1.1	.0	0.1
IRL	1.3	1.4	1.1	0.3
I	0.8	0.8	0.7	0.1
L	:	:	:	:
NL	1.2	1.3	1.0	0.3
A	1.5	1.5	1.4	< 0.1
P	0.9	1.1	1.0	0.1
FIN	1.9	1.8	1.8	< 0.1
S	1.6	1.7	1.5	0.2
UK	1.2	1.1	0.8	0.3
USA	:	2.3i	1.1i	1.2i
JAP	1.0i	1.0i	0.5i	0.6i

Πηγή: ΟΟΣΑ

i = βλ. υποσημειώσεις

Λόγω στρογγυλοποίησης το άθροισμα των δημόσιων και των ιδιωτικών δαπανών δεν αντιστοιχεί πάντα στο σύνολο

ΗΠΑ, Ιαπωνία: η μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση που συμπεριλαμβάνεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Δεδομένα για επιλεγμένες υπονήφιες χώρες, σύνολο, 1999:

Δημοκρατία της Τσεχίας: 0,9

Ουγγαρία 1,1

Πολωνία 1,0

Δημοκρατία της Σλοβακίας 1,1

Πίνακας 5: Διά βία μάθηση - συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

Πληθυσμός ηλικίας 25 έως 64 ετών

	Ποσοστό που παρακολούθησε οποιοδήποτε είδος εκπαίδευσης ή κατάρτισης κατά τις 4 εβδομάδες πριν από την έρευνα				Ποσοστό συμμετοχής στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση κατά τη διάρκεια ενός έτους(%)		
	1996	1999	2000	2001	Έτος έρευνας	Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση που συνδέεται με την εργασία	Κάθε είδος συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης
EU	5.7e	8.2	8.5e	8.4e		:	:
B	2.9	6.9	6.8	7.3	95/96	14	22
DK	18.0	19.8	20.8	17.8	98/99	49	56
D	5.7	5.5	5.2	5.2	2000	29	42
EL	0.9	1.2	1.1	1.4		:	:
E	4.4	5.1	5.1	4.9		:	:
F	2.7	2.6	2.8	2.7		:	:
IRL	4.8	:	:	:	95/96	16	22
I	4.4	5.5	5.5	5.1	98/99	16	22
L	2.9	5.3	4.8	5.3		:	:
NL	12.5	13.6	15.6	16.3	94/95	24	36
A	7.9	9.1	8.3	8.2		:	:
P	3.4	3.2	3.3	3.3	98/99	:	13
FIN	16.3	17.6	19.6	19.3	2000	43	55
S	26.5	25.8	21.6	17.5	94/95	:	54
UK	:	19.2	21.1	21.7	95/96	40	45
USA	:	:	:	:	2001	40	51

Πηγή: ποσοστό που παρακολούθησε κατάρτιση κατά τις 4 εβδομάδες πριν από την έρευνα: Eurostat:

Συμμετοχή στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση κατά τη διάρκεια ενός έτους: ΟΟΣΑ

(:) = Δεν υπάρχουν δεδομένα

b = διακοπή στη σειρά

e = εκτίμηση

Πίνακας 6: Μεταβολή του αριθμού των νέων στην Ευρωπαϊκή Ένωση 1975-2000

(Μίο)	ηλικιακή ομάδα 0-9	ηλικιακή ομάδα 10-19	ηλικιακή ομάδα 20-29	ηλικιακή ομάδα 0-29
1975	54.2	55.6	50.5	160.4
1980	48.5	58.0	52.2	158.8
1985	44.7	54.9	55.8	155.4
1990	43.6	49.1	58.4	151.1
1995	42.9	46.0	56.6	145.4
2000	41.4	44.9	51.0	137.2
προβολή				
2005	40.1	43.9	46.7	130.7
2010	39.2	42.4	45.3	126.9

Πηγή: Eurostat, προβολή για την ΕΕ με βάση τα δεδομένα της Eurostat για 14 χώρες της ΕΕ

Πίνακας 7: Μεταβολή του αριθμού των μαθητών και των σπουδαστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση 1996-2000

(Μίο)	Σύνολο μαθητών και σπουδαστών	Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Τριτοβάθμια εκπαίδευση
1996	83.5	71.6	11.9
1997	83.4	71.1	12.3
1998	83.7	71.4	12.3
1999	85.1	72.6	12.5
2000	85.1	72.5	12.6

Πηγή: Eurostat
Ρήξη χρονικής σειράς το 1999